

4918
#397
H. Turp.

Wargad.

Novell.

Opn. n. 744

10539

Zartus

Hermann'i trükikoja trük ja kulw.

I. Suut ja mõisnik.

Rešet lenad puiestikku, ilusate orgude, toredate tammikute, kohavate kaasikute, lõhnawate lilleaedade ja lokkawate wiljamäljade wahel wälendas kõrgel jõe kaldal tore Tammiku mõis. Mõisast läks maantee läbi ja sealt pööris lai, lauafiledaks kruusitud ringtee läbi ilupuiestiku mõisniku elumaja ette. Maanteel oli alati elu ja liikumist: Seal murasid sõiduwankrid, hõljusid wiljakoormad, kõndisid kariloomad ja mängisid moonakate lapsed. Siledal ringteel aga nähti harwa kedagi liikumat. Hariliku sureliku jalg ei tohtinud sinna „pühale pinnale“ astuda ja jaksu oli suure mõisa kohta koguni wähe: tats ainukest — herra ja proua, ilma ühegi lapseta. Waljus jatkas neist mõisa ruumikate aedade ja lähedate muruplatside kohta! — Üued ja aiad olid pea alati tühjad ja — kõigest ilust hoolimata — nagu kurnad. Wahest harwa tõi mõni üleannetu moonakapoiss neisse sellega wälalutat elu, et ta hommikul wara, kui kindlasti teada oli, et herra alles magas, selle julgustüliga

joonde sai, et ta mõisa elumaja ukse eest läbi jooksis ja ringteel terve keeru ära käis. Teised poisid waatasid siis seda kangelase-käiku läbi aiapulkade ja põesalehtede imestanud filmadega pealt ja kõnelesid karjas läies sellest kuu aega kiidulugusid. Mõnikord harwa, kui mõned herrad oma lastega mõisa mõrusele tulid, nähti ringteel ja lilleaedades ka noort, rõõmust, faksjalikku elu. Aga seda jätkus ainult mõneks tunniks ja siis oli kõik jälle waike.

Kuid waatke nüüd imet! Praegu sõitis lihtne postitõld mõisamäest üles. Tõllas istus poolnärune juuditõugu, aga postipoisid pööras ometi hobused mõisa õue sisse ja sõitis otsetohe faksite maja suure trepi ette. See hüppas juut kiiresti wankrist wälja, kohendas pisut oma kulunud palitut, korraldas õhulest riidest lõssi wajunud nollmütti ja sammus siis julgesti läwest sisse. Postipoisid tuli hobustega lontides ja tuljuseid piaritades trepi eest ära ja pööras maanteele tagasi. Inimesed, kes wäljas juhtusid olema, waatasid temale uudishimulikult järele: tõi ta ju mõisa haruldase mõõra. Ühe moonakawaese huwitus oli asja kohta koguni nii suur, et ta suud ei suutnud pidada ja postipoisilt päris:

„Mis imelooma sa nüüd siia faksite juurde wendasid?“

„Et sa ise näinud, mis ta oli! Suut. . . See toob teile raha: ostab herra metsad maha,“ wastas poisid ja wehkis wäsinud hobuste selja

loha piitjaga. Doomad, kes kõne kuuldes seisma püüdsid jääda, hakkasid uuesti liikuma ja nagisedes ja plärisedes kolas wana wantrilogu mäest alla.

„Wai metsaostja!“ sõnas naene, kes uudise tulitvärskelt kätte oli saanud: „Seda oli juba ammugi kuulda. — Hea ta oleks: saaks wast päewapalga paremini kätte, kui nüüd.“

„Jeh, hea ta oleks!“ kiitsid teised naesed tagant järele ja sammusid siis seltsis, sõnnikuhargid olal, ühe puusa pealt teise peale taarudes, tesawälja poole. Wäljal arutasid nad sõnnikut laotades weel pikalt ja laialt oma mõisafakste waranduslist seisukorda ja jõudsid kõik ühisele otsusele, et herra praegu libedas rahapuuduses on.

„Toa-Minna teadis rääkida, et proua on minewal nädalal Riiga sõita tahtnud, aga rahapuuduse pärast pole minna saanud,“ tõendas lõpeks üks wäike agar naene ja raputas hargiga sõnnikutimpu, et olekorred ümberringi aina lendasid. Siis aga tuli jutul häkitselt lõpp, sest walitseja ilmus põllule.

„Mis te, kuradid, laotate siin oma lõngu! . . . Tööd ei näe teha! . . . Sõnnik kõik alles suurtes tükkides.“

Reegi ei wastanud. Walitseja käis põllul paari korda ringi, torkis kapiotsaga siit ja seal sõnnikut ja hakkas siis teisel nurmeäärel kündjate meeste poole sammuma. Naesed waatasid temale waitides üle õla järele ja niipea, kui tema kurgi sarnane kuju kingu taha ära kadunud oli, peast-

sid nad endi keelepaelad jälle wallali. Sõnad mis nüüd walitsejale tagant järele saadeti, olid sõnnitutükkidega õige sarnased. Sõimati seni, kuni himu otsa lõppes ja wõeti siis uuesti herra käfile.

Kuna naesed põllul mõisniku rahapuuduse üle lärmi löiwad, ajas mõisnik ise kodus juudiga õige raharikast metsamüümise kaupa.

Juut, kes mõisamajasse sisse minnes eest-utse lahti leidis olemat, ei teinud tellanupu ülesotsemisega enam asjagi, waid ruttas ilma pikema mõtlemiseta majasse. Gestojust, kust ta ühtegi inimest ei leidnud, astus ta kõrvaltuppa. Ka seal ei leidnud ta kedagi, aga oma juudilise julgusega sammus ta ikka edasi — teise, kolmandasse ja neljandasse tuppa, kus ta wiimaks ühele teenijale juurde juhtus.

„Mina paruni-herraga kokku saada tahtma. Kas tema kodo olema?“

Tüdruk jahmatas. Selles toas, mis „proua erakabineti“ nime kandis, ei olnud ta enne kunagi niisugust küsimist kuulnud. Sinna tuppa wiis proua ainult oma sugulasi ja kõigeparemaid tuttawaid sisse ja nüüd äkki — juut seal. Truu teenija ei teadnud, mis sissetungijale ütelda, kas tema küsimise peale wastata, ehk teda wälja ajama hakata. Wobawaateline juut ei mõistnud, miks tüdruk wõetuslega wiivitab ja küsis uuesti:

„Noh, kas sinu ei mõistma? — Kas paruni-herra kodo olema?“

„Herra on kodus, aga magavad alles.“

„Millal tema üles tõusma?“

„Kell üheksa.“

Suut tõmbas uuri välja.

„Kell warsti üheksa saama. Vähep ja ütles
sinu herrale, et Gordon, metsaostja, tulnud ole-
ma! Küll herra siis kohe üles tõusma.“

„Mul on keelatud sakste magamisetuppa
minna, enne kui mind kutsutakse.“

„Siis koputap ukse pihta!“

„Ka seda ei tohi ma teha.“

„Mis sinu tohib siis! — Keitab siis mi-
nule, kus mina herrat oodata woima!“

Tüdruk juhtis juudi eestkotta ja tähendas
sinna pingi peale, kus harilikult talutaadid aland-
likult istusid ja arauulise herra ilmutumist ootasid.

Hebrealane, kelle tähtsusest tüdruk sugugi
aru ei saanud, ei olnud selle „auistmega“ kogu-
nistegi rahul. Ta sülitas pahaselt kuhugile
nurka, lõi siis käed waheliti selja peale ja hat-
kas kärsitult mööda pikka eeskoda edasi-tagasi läima.

Kaua ei tulnudki rikkal metsakaupmehel
oodata. Mõne minuti pärast kolises teenijate
toas märgukell. Silmapilgul lipsas toatüdruk
kealt välja ja ruttas pooljookstes sakste maga-
misetuppa. Kohe sisseastudes teatas ta herrale
juudi tulekut.

„Hummh-hummh! . . .“ pomises herra, kes
juba riides oli ja läks ruttu toast välja, kuna
tüdruk pronale riidesse panemise juurde abiks asus.

Rõige suurema lahkusega nagu teretaks ta oma wana sõpra, ruttas mõisnik juudile wastu ja juhtis ta wiisakalt oma kirjutuse tuppa.

„Olge nii lahke ja istuge siia! Kohe lasen teile kohwi tuua. Siis pärast räägime asjadest.“

Ütles ja ruttas teenijale sellekohast käsku andma.

Suut, kes enne tuppa tulemist oma wana-poolse palitu seljast maha tõmmanud ja eeskotta wana otsa riputanud oli, ei näinud nüüd ka sugugi enam närune wälja. Ta kandis toredat musta ülikonda, wiskas peale herra äramineku oma satertuue lõhkise saba toredalt laiali, istus, seadis ühe põlwe teisele ristamisi peale ja ootas. Silmad käisid tal kiirelt toas ringi, aga mitte seks, et toa toredust waadelda, waid selleks, et seal leiduwaid asju rahalise wäärtuse alla hinnata. Warsti tuli waatlemise lõpp, sest toatüdruk tuli kandikuga sisse ja seadis tassid kohwi ühes leiwa, wõi, suhkrutoosi ja koorekannuga juudi ette laua peale.

„Olge heaks!“ sõnas teenija ja sammus uksest wälja.

Suut hakkas kohe kohwi jooma ja sai selle tööga paari minuti jooksul walmis. Siis hakkas ta uuesti toaasju hindama. Hõbedast koorekannu waatles ta ifegi nii suure huwitusega, et ta ülejäänud koorest suure pisara laua peale walas ja selle siis wõitoofiga ilusasti kinni kattis.

Warsti ilmus mõisnik ja nähes, et küsiline einewõtmise lõpetanud oli, tutsus ta teenija ja laskis kohwinoõud lauast ära koristada. Siis algas asjaajamine.

„Koh, kas olete minu hindade üle järele mõtelnud?“ küsis herra ja laskis enese leentoolile tähtsalt selili.

„Enne, kui meie metsa järele oleme waadanud, ei tea ma midagi ütelda.“

„Kojah — siis sõidame metsa.“

Herra kõlõktas ja ütles sisse ruttawale toatüdrukule:

„Käseb sina kutsar „Mirka“ kohe pitswantri ette panema!“

Teenija lahkus ja mõisnik juudiga ajasid asja edasi.

Umbes weerand tunni pärast ilmus tüdruk üuesti ja teatas, et hobune „trepis“ on. Mehed tõusid püsti ja ruttasid toast wälja. Geskojas wiskas herra enesele toreda hõlmiku sladele kuna juut oma kulunud palitu kähku selga seadis.

„Hundiwälja metsawahi juurde!“ käskis herra kutsarit, kuna ta ise ühes juudiga wankrile asus.

Sõit algas. „Hundiwälja“ mets oli mõislast wersta kuus kaugel ja ehk küll mõisaherra „Mirka“ toredasti traawis, kulus sinna sõitmiseks niiski üle poole tunni aega ära. Osa maad oli halb metsatee, kus kiirelt sõita ei saanud.

Suut, kes omalajal ka hobustega kaubelnud oli, wahtis üle herra öla „Mirka“ lähedat jooksu ja sõnas — kui sõit metsa jõudes tasasemaks jäi: „Dore hobune. . . Palju tema maksab?“

„Dma kaswatatud,“ vastas herra ja waitis.

Warsti jõuti metsawahi maja juurde. Metsawahi oli parajasti kodus. Ta wõeti ühes ja mindi siis metsa waatama, sest herra ise ei teadnud hästi oma laiade laanede piirifidki.

Palju aega kulus meestel metsas ära. Suut wahtis ja mõttis, sihtis ja sirgeldas. Herra käis tema kannul, ega mõistnud peale kepi teerutamise midagi ette wõtta. Kõigest oli näha, et pisuke must hebreamees, kes esimest korda oma jala Väänerranna põlisesse laande tõi, seal palju enam kodus oli, kui kõrgekujuline ja pikandoline germanlane, kes juba aastasadafid sellesama laane üle kuningaga wõimuga walitses.

Wägemuured sirged pund löid oma kõrgeid ladwad julgelt kohisehes meeste peade kohal koku, nagu tahaksid nad üksteiselt küsida:

„Mis need wõdrad isandad siin õige nuusiwad?“

Põlised metsahiiglased ei mõistnud aimatagi, et pisuke must mees, kes nende tüwefid mõttes nagu kirp nende hiiglakogude kõrwal wälja nägi, neist palju wägewam on ja paari aastaga nende muinasjutulise kodukooha, kus metskitsed mängides kepsu löid ja põdrad jalgradade ääres rahulikult rohku sõid, räpaseks raieistikuks muu-

dab, kus kuiwanud kännud ja puruksmurtud ladwad nagu pleekinud furnuluud haletsedes taewa poole waatavad ja kusti üksti wares kurwalt kraakjudes nagu lahinguwäljast üle lendab.

Kui mehed metsa olid waadanud ja uuesti hinna üle läbirääkima hakkasid, mängis hebreamehe suunurkades, musta habeme all, magus naeruwine, sest metsa eest nõutaw hind oli naeruwäärt odaw. Kawal kaupmees aga ei annud sellest kõige vähemagi märku, waid tõendas käsa laotades ja möödupuuga puutüwesiid wastu lõpsides kõige kindlamal kujul, et ta niisugust hinda maksta ei wõiwat: wosteed olewat halwad, tööliised kallid ja paljud puud seeft mädad.

„Ei, ehk ja? . . .“ nõudis wiimaks juut weel ühte tuhandat maha tingides ja pakkus herrale kauba kinnituseks kätt.

Wõisnik wöttis käe wastu. Sellega oli toredale „Hundiwälja“ laanele surmalaul lauldud ja katsuda wafamaad kõige paremat palgimetsa kahetümnetuhande rubla eest juudile ära müüdüd. Kolme aastaga pidit plats puhas olema. Selle aja jooksul wõis ostja seal täitsa enese heafsarwamise järele talitada.

Müüdi käidi müüdüd metsalarakal weel furd keer ümber ära, lasti metsawahil nurkade peale puutüwed ära märkida. Siis istusid mehed wantrile ja sõitsid koju tagasi.

Juut maadas möödasõites heameelega tüsedaid puutk. esid ja oli rikkalik saagi üle õige õnnelik.

„Sada rubla walamaa. . .“ arutas ta mõttes: „Kui mitte rohkem, siis katsjada teen igatahes fisse.“ — — —

Kodus maksis juut herrale käsirahaks 500 rubla ära ja sai selle summa peale kwiitungi. Terwe summa pidi ta järgmisel nädalal linnas notariuse juures wälja maksma, luhu kaubategi- jad ametliku lepingu mahakirjutamiseks kottu otsustasid tulla.

Peale selle sõitis hebreamees minema. Rutsar sõidutas ta sellesama hobusega, sellega nädal metsas olid käinud, raudteejaama.

Järgmisel päewal sõitis mõisaproua kolmeks nädalaks Riiga. Nüüd oli ju selleks raha.

Laupäewa õhtul ilmusid mõisa töölised parwana palga järele ja said nüüd ka seda. Wiieftuhandest rublast annab ikka jagada — olgu ta mõisnikugi näppudel.

Nädal peale selle sai herra jundi käest terwe summa, peale kautsjoni, kätte. Sellega oli ta elumure, mis mõisa lidurate sissetulekute mõjul wiimastel aastatel õige libedaks oli muutunud, mõneks ajaks möödas.

2. Laastamine.

Saed sahifesid, kirwehoobid kolasid, mehed ähtisid ja põlisid puud, selle selgrood armuta

puruks murti, langefid ragisedes ja vigades maha. Mets oli mehi täis, kes kõik puutüvede kallal oma jõudu katsusid. Eune võtsid nad pisemad puud maha, siis suuremad. Wõsud, mis weel kaswama jäid, purustasid suuremad puud tükki- des ära. Laastamine oli täielik. Hebreamees tegi puhta töö.

See oli sügisel, kui külmataat küllatänawal aiateibaid lõfutas ja karjatalitawa taluneiu priis- ted põsed roosipunajeks wärwis. Suwel ei saa- nud juut metsaraiumisega algama, sest töölisti polnud saada. Aga niipea kui päewatöelised põldubelt peasesid, ajas ta neid karjakaupa totku ja saatis „Hundiwälja“ mühawat metsa maha murdma.

Kui esimene meestesalk, laiad firwed ja juured saed seljas, metsa äärele ilmus ja seal kõwa healega eelseiswa suure töö üle aru pida- ma hakkas, siis waatasid hüglapuud seda nagu naeratades pealt, ega teadnud aimatagi, mis meestel mõttes. Seal kolas aga äkitselt tume pauk ja teraw firwes lendas rapsatades tugewa männi filedasse tüwesse. Puu tundis tulist walu ja tasane wärin jooksis ta pitka tüwe mööda tükk maad ülesse. Hoobile järgnesid mitukümmend teist. Kirwes töötas : Rapsudes kargasid wal- ged puu ihu tükid tüwe juurest eemale, haaw firwetera all läts itka suuremaks, walujudinad jooksid ülesse kuni puu latwa ja panid seal iga pibemetesegi wärifema. Naabripuud waatasid

feltsiimehe õnnetust ehmatanud nägudega pealt. Wiimaks wakis kirwes ja saag pandi ametisse. Kirwehoobid töid üfifikuid waluhoojusid puutü-
 wesse, aga nüüd, kunas hirmus saag oma tera-
 fest hambad sinna külge pani, ei olnud enam
 wahet. Ragistades, nagu näriks keegi luid, tun-
 gis ta tera puusüdamele ikka ligemale ja lige-
 male. . . Tugew mänd nõtkus, nagu kange tuule
 käes ja wiimaks, kui saag ta südame läbi lõiga-
 nud oli, langes ta haledalt oigades ja nagu ap-
 pitarjuwat kohinat sünnitades prantsatades pikali
 maha. — Suur oli ta elades olnud, suur oli
 ta ka surres. Kui ta langes, pani tume matsa-
 tus maa ümberringi wärisema ja mehed hirmu-
 nult eemale jooksmas. Ja nüüd ta lames seal,
 weerand-wakamaa pikuselt maad enese alla wõttes,
 nagu sõjalahingus langenud kangelane. . .

Esiimese männi kukkumine oli märguandmi-
 seks üleüldisele häwituse-tööle. Mehed, kes töö
 algust pealt waatama olid jäänud, asusid koit
 ametisse ja nüüd paukusid metsas korraga kaks-
 kümme kirwest. Pärast pandi kümme saagi
 sahisema ja siis jätsid kõrged männiladwad sini-
 taewa, kellele nad juba ligi saja aasta jooksul
 wabalt filmi olid waadanud, üksteise järele maani
 tumardades, igawesti jumalaga.

Kirweste paukumine, saagide sahin, lange-
 wate puude ragisemine ja inimeste hüüded —
 see kõik s-las wiimaks üheks üleüldiseks metsikuts
 muusikaks koku ja oli sõjalahingule väga sarnane.

Waresed tõusid kraaksjudeš langewate puude ladwust lendu, keerutasid paari korda lahinguwälja kohal ringi ja sõudsid siis ära kaugemale metsa poole, kuhu neid keegi weel tülitama ei tunginud.

Drawad hüppasid kähku ühelt puult teisele ja pugesid sügawamale laane peitu.

Sänes pistis pea kartlikult pöõsa wahelt wälja ja tema ehmatanud pilk peatas paari sekundi liikuwate töömeeste kogude peal. Siis pöõras kartlik loom kähku ümber ja andis jalgadele walu. Seni jooksis ta, kuni metsaraiumise mürašt enam midagi kõrwu ei kostnud. Alles siis julges ta seisma jääda ja pöõsa alla puhkama heita.

Metskitsed kuulsid kaugel metsa peidus raiumise roginat ja langewate puude wõimsat mühinat. Uudishimulikult lippasid nad ligemale, pistsid pead pöõsaste warjult wälja ja waatasid häawitusetööd pealt. Keegi töömeestest juhtus ühte kitsse nägema ja hakkas kobe wilistama ja karjuma. Wälgukiirusega pöõrasid ergud loomad ümber ja jooksid — üle pöõsaste karates — nagu marutuul metsa tagasi.

Tertwe metsapere oli ootamata nähtuse üle wäga erutatud ja aimas halba.

Kirwed paukusid edasi ja ilus mets langes nagu loog maha.

Kolmandal päewal peale raiumise algust ilmusid weel kaks salkkonda mehi metsa. Ühed

hakkasid mahalastud puid pakkudeks lõikama ja teised — neid pakkusid neljakandilisteks tahuma. Töö läks uue hooga edasi.

Varsti peale selle hakkas tume taewas lõpsakat lund raputama ja pani paari päewa jooksul põrisewate wanrite asemele libedalt liuglewad reed ja saamid käima. Nüüd ilmusid hobusemehed metsa. Ühed hakkasid walmistahutud pakkusid raudteejaama wedama. Teised lasti need palgid, mis tahumiseks liig peenikesed olid, keset metsa leiduwale lagendikule suurde wirna koku wedada. Sinna taheti tulewal kewadel ajutine saeweski sisse seada.

Ka palju jalamehi tuli nüüd weel juurde. Need hakkasid latwu ja puruksmurtud peenemaid puid, mis mujale ei tõlbanud kui kütteineks, katki lõikama ja riitadesse laduma. Ka laastud ja ossad kandsid nad hunkutesse koku. Mis weel kaswama oli jäänud, selle löid nad kirkwega maha, nõnda et nende järelt enam karjapoisi witsagi wõimalik saada ei olnud.

Nõnda kestis töö terve talwe läbi. Tuule ja tuisku eest kaitseks lastis kawal juut metsa äärele mõned reed puid ja pöösaid kaswama jätta, et külme mehi metsast wälja ei hirmutaks. See plaan oli hea. Jaanuarikuul oli külm nii kange, et waresed lennu pealt furnult maha langešid ja Tammitu mõisa moonameeste elumajades westi böseti teedupadadesse ära külmas, aga mehed mürdsid metsa edasi. Mlati põles

neil tuli maa, mille peal kõrge õrre küljes, suur weelatel tees. Kui külm kinnastest ja saabastest enam ei hoolinud ja habe huulte külge kinni jäätas, siis tulid mehed aeg-ajalt tule äärde, soendasid seal käsa ja jalgu ja joid kuuma theed. Sa kui kohmetanud kondid pehmenenud ja külmanud habe ära sulanud oli, wdis jälle mändade kallale asuda. Tule ääres seisid selkombel alataja terve ring soojendajaid: ühed tulid, teised läksid. Sa töö kestis edasi.

Kewade tuli. Oli arwata, et mehed nüüd metsaelu maha jätawad ja endiste aastate ees-
tujul põldudele asuwad. Aga wale: Juut kergitas pisut päewapalka ja — mehed jäid termeks suweks palkide ja pakkude wao juurde. Ei tulnud ju hobusepidamine selkombel palju maksma, sest raismikul oli rohtu küllalt. Sa seda juut ei tarwitanud. Ka auru-saeweski pandi kewadel töötama ja hakati sealtilt ilmarahwale laudu, katusealaasta ja muid ehituseaineid müüma. Õstjaid oli küllalt. Ühed tulid, teised läksid: Hundiwäljal walitses alataja liibe tege-
wus, nagu sipelgapesas.

Ümberkaudsetel peremeestel oli juudi peale meel paha: Töölisti polnud töu-tegemise ajal rublalise päewapalga eest ka saada. Kuigi talu-
omanikud töölistele rohkem palka pakkusid kui metsakaupleja, mehed ei tulnud sellegi pärast metsast ära. Seal oli suwel elu wäga lõbus. Kuuseokstest onnid olid öökorteriks üles tehtud.

Nende all üürgasid pühapäiviti harmonikud ja paukusid wiinapudelid. Isegi paar salawiina-kauplust oli meeste maiusehimu mõjul metsa servale tekinud. Ühel saunikul öeldi wiinoladu kartulikoopas ja teisel metjas haohunnikus olewat. Nõnda polnud hullustawast märjusest kunagi puudu ja sagedasti löödi selle mõjul äripäewa öödelgi kuni koiduni lärmi. Paaril mehel oli naene lastega ja lehmgi metjas kaasas.

Nõnda kestis töö juwe läbi. Suudil polnud töölistest kunagi puudu, kuna talunurmedel peremehed ise oma alaealiste lastega töötama pidid ja mõisas jügisel sada wakamaad kartulid lume alla jäi.

Sügisets oli juba pool laant maha wõetud. Seal, kus ennewanast hundid karjakaupa olid elutsenud ja alles wiimastel aastatel mitmesugused metsloomad pesitanud, walendasid nüüd lagedal puuriidad ja laastuwirnad ja mustasid haohunnikud. Elu oli seal, aga see oli ajutine, häwitaw elu. Endine loom, kestew elu oli kadunud. Drawaid ega jäneseid polnud enam näha. Ja metskitsedest ega põtradest polnud sel suwel keegi enam midagi kuulnud.

Wägew hebrealane oli üheainsa aastaga metsapere põlise eluorteri pooleni ära häwitunud. Teise poole sees ei usaldanud ükski metsloomadest ka enam elutseda, sest sealgi liikusid nüüd sagedasti inimesed — turjad, häwitajad inimesed. Metsapere põgenes ja otsis omaie

ümberkaudsetes soodes ja rabades uut, julgemat asupaika. Minult kaval rebane piilus weel mõnikord ööseti raismiku äärel ja rästikmadu ronis ühe haohuniku alt teise alla.

Tali tuli. Metsahävitusesse ei toonud see muutust. Seal läks lumeteega töö uue hooga lahti. Küttepuude, hagude ja laastude vedajad ilmusid metsa ja wiisid ära mis töömehed kokku olid kannud. Mõni äär laiaist hundiwäljast oli juba päris lage. Minult laiad kannud wahtisid seal waitides lume sees wälja.

Nädalat paar enne Jõulu sõitis Tammiku wallawanem raismikust mööda. Ta nägi libedat puude wedu, ja temalegi tuli mõte — sinna põletisaineid ostma minna. Parajasti oli tal mõisa asja, ja ta otsustas herralt puude üle järele pärida.

„Mina olema kõik see Gordonile ära müüma. Teie tema läest küsima!“ vastas herra, kui wallawanem, peale ametliku jutu, puid osto palus.

Wallawanem pööras tagasisõidul metsa juudi juurde ja küsis puid osta. Suut nõudis puude eest kõrgemat hinda, kui need mõisa metsas enne kunagi olid maksnud. Ka haod olid kallid. Laastud olid kõik juba ära ostetud.

Wallaisa hakkas hinda maha tingima, Gordon ei tahtnud sellest teadagi; kästis mujale ostma minna. Sellepeale luskus Bedanik — nõnda oli wallawanema nimi — wihaseks, ütles

juudile, kui üleskohtusele metsalaastajale, mõne täiseda sõna ja soitis metsast minema. Ta südamel tõusis südi soov — juudile tema ihuuskõilust kuidagi kätte tasuda.

Järgmisel päeval läks wallawanem kohtumaja juurde. Oli wolikogu istumispäew. Enne ametitaliust puutus wallaisale seal ajalehe-nummer pihku, kus sõnum sees seisis, et naabrimaakonnas ühe walla wolikogu mõisniku metsahäwituse üle kubermangu-walitsusele oli kaebanud ja et metjaranumine selle peale seisma oli pandud. Wehel kihas hing sees, kui ta seda sõnumit luges.

„Kas see midagi muud on, kui häwitus mis meie mõisa metsas tehakse?“ küüsis ta ise eneselt ja wõttis kindlasti nõuks asja kohe täna wolikogule ette tanda. Seda ta ka tegigi. Kui harilitud walla asjad läbi olid, tõmbas ta tuttawa ajalehe-numbri taskust wälja, wiskas selle laua peale laiali ja algas:

„Ja siis weel, sõbrad, mis ma teile tahtsin rääkida! . . . Kõrtepuud pole meil enam kusagilt saada, ei wallale, koolile, ega ka iseendile. Seiad kusagilt mõne sülla, siis pead nende eest hinge hinda maksma. Aga waata, mis mõisa teeb: weab ühe juudi saatana siia, see purustab paari aastaga mitusada wakamaad kõige paremat metsa ära ja weab puud ja palgid wälja — pagan teab kuhu. Nüüd mine küsi tema käest ahju-tütet osta: neli rubla puusüld, rubla haosüld. . .

Kas pole põrgu! Kes on niisugusi hindasid siin enne kuulnud! Alles paari aasta eest müüdi puusüld kahe rublaga ja hagu mõisid metsast ise niipalju folku ajada, kui jõudsid. Siis ei olnud herral juuti. Aga nüüd! . . . Meie peame selle üle kaebama, peame selle musta kuradi metsast wälja tihutama. Waadake — wallaisa näitas lehe peale — siin seisab lugu, kuidas mehed on mõisa metsahäwitamise kinni pannud. Kas meie sedasama ei wõi teha?" — Waewalt sai wallawanem lõpetada, kui mehed läbisegi hüüdma hakkasid:

"See on õige! . . . See on õige! . . . Seda peame tegema! . . . Nemad sunnikud wõtawad siin muidu wiimase metsatukakese maha, ja meie ei saa leimaahju panemiseks ka enam kusagilt pulgakest puud."

"Turbamaad meie piirides ka wähe saada. — — Peame wiimati puid puudaga ostma hakkama, nagu Saksamaal."

Balju farnaseid hüüdeid kuulduš weel pahandatud meeste suust, kui wiimaks üks neist „läbirääkimisi" lõpetades hüüdis:

"Kirjutaja, sa loe õige see lugu meie lehest ette. Me kuuleme siis, kuidas asi seal on olnud."

Kirjutaja wöttis lehe ja luges. Mehed tõmbasid tõsised näod ette, nagu kuulaksid nad epistlit.

Warsti sai sõnum läbi ja siis aeti asja kohta erawiisil weel pikalt ja laialt juttu. Ssegi seda teati ära kõneleda, et Gordon mõisa metsa pealt vähemalt kümmetuhat rubla wõitwat. Wiimaks kui juba küllalt oli mõtteid wahetatud ja sigarid läbi suitsetatud, küsis wallawanem:

„Koh, kas teeme kaebtuse?“

„Muidugi teeme! . . . Teeme jah! . . .“

Wahepeal oli aga ka teistsuguseid heali awalikuts tulnud. Mõned mehekesed, kellel mõisawõla protsendid õigel ajal ära makstud ei olnud, ehk muud jellesarnast, ei julgenud awalikult herrale wastu hakata. Nende eest astus Metsa Madis ülesse. Tema seletas: „Mina arwan, et see asi ikka nii ei lähe. Ega need meie puud ole, et meie neid müümaft keelame. See herra oma mets — tehku ta temaga, mis ta tahab. Kui meie oma asja müüme, kas herra siis kunagi wahele on tulnud? — Ja ega see puuhäda nõnda juur olegi, kui teda tehtakse. Nõnda palju metsa siin weel küllalt, et meie oma elupõlwe läbi saame. Kelle wastu herral midagi paha ei ole, sellel on alati puid küllalt.“

Algasid waielused. Räägiti poolt ja wastu.

Üks hambamees tähendas mõisameeste esitajale, et: egas kõik ometi herra „haralistesse“ mahu. Nende täiteks saawat Metsa Madi-
festgi küllalt.

Madis tahtis midagi vastata, aga temale tuli ootamata abi: kirjutaja ldi tema nõusse ja seletas:

„Mina ei tea, kellele niisuguse asja üle dieti kaebama peab. Peaks enne kuskilt järele kuulama. Ta õigust ütelda: mis see asi õige meile puutub? ega meie mõisa metsa peremehed ole.“

Müüd sähwas fessel nooremehel, kes Madist salwas ja kirjutajaga alati „opositsionis“ oli — nagu ta ise ütelda armastas — südatäis. Ta fargas nurgast püsti ja pöörutas:

„Ah soo! . . . Meie peakšime siis sellepärast, et kirjutaja-herra mõisa aidamehe tütreaga hästi läbi saab, metsa oma naabrusest ära häwitada lastma! Herrad wõiwad siis wee järwest, õhu taewa alt, ja — wõib olla — päiksegi taewast ära müüa. Need wast ka fakste omad? — Ei! Õht, wesi, maa ja mets ei ole üksi herrade omad, waid ka meie omad. — Mina nõuan, et kaebtus peab tehtama!“

Kirjutaja punetas kui joodiku nina, aga ei lausunud sõnagi. Ta teadis, et see sõnelemist ainult suurendanud oleks. Koik wailisid.

„Wallawanem, wõtke healed ära!“ hüüdis wiimaks keegi. Wallawanem oli nõus ja hakkas mehi üksikult läbi küsima. Rahetša healt olid poolt, wiis wastu. Sellega oli kaebtus otsustatud ja kirjutajal ei jäänud muud nõu üle, kui protokolli kirjutada. Wihaselt wiiskas ta

Juure raamatu laua peale lahti ja pani sule ametisse. Mehed läksid laiali: Tähtsa otsuse kirjutamine tarvitas nende teades tüki aega. Nga juba paari minuti pärast kutsuti nad tagasi: Kirjutaja luges protokollile ette ja küsis:

„Kas tahate veel midagi juurde lisada!“

„Ehk aitab sellestki! . . .“ „Saab kah! . . . küllalt! . . .“ vastasid mehed läbisegi.

„No jah, siis kirjutage nimed alla!“

Mehed sortisid „täed“ protokollile alla ja hakkasid aru pidama, kust teed kodu minna, kas kõrtsi, või monopoli kaudu. Enamus hoidis kõrtsi poole, ja aegamööda hakkasid mehed valimajast ära kaduma.

Särgmisel päeval saatis kirjutaja kaebtuse Lübermangu-linna ära, ehk ta küll teadis, et ta niisuguse teo eest, kui sellest jutt mõisa-rahwa kõrva peats puutama, oma kallilese käest tublisti tõrelda saab. Nõnda ka oli. Kohe selsamal päeval, kui kaebtuse protokoll tehti, kadus metsa Madis kõrtsiist teiste seas tähelepanematast ära, läks mõisa, tegi kõõgi Marile kolm sügawat kumardust ja palus armulise paruni-herra jutule saada

„Saknad joomad praegu kohvi,“ oli up-fakas vastus.

„Kas ma siis täna kokku peaksin saamagi?“

„Dodate, wast ehk saab.“ Ja Mari pläristas kõõginõudega edasi.

Kannatlikult sammus Madis kitiwarwut eeskotta ja istus sinna — kübarat käes hoides — pingi peale.

Gemalt toast kuulduz klaaside ja lusikate kolin ja rõõmus kõnekõmin. Wiist olid herral wõõrad ja jutulejaamise peale polnud niipea lootustgi. Kuid Madis oli kannatlik ja ootas õige aja wälja. Kui kohwijoomine wiimaks lõppes ja herra juhtumisi eestojast läbi läks, astus ootaja temale wastu, kumardas, nagu otsiks ta põrandalt nõela, ja palus armulisele paruniherrale paar sõna ütelda. Mõne teise mehe oleks herra ajawiitmata wälja saatnud, sest et tal — naabrimõisniku sealoleku pärast — aega ei olnud, oma truule Madisele oli ta aga nüüdli walmis paari minutit ohwerdama. Ta kutsus mehe oma kirjutusetuppa. Sassiiläinud juukiesalkasid kõrwa taha wisates astus Madis tähtu herra järel tuppa ja jäi — mütsi tahe käega, nagu palwetades, enese ees hoides — alandlikult ukse kõrwale seisma.

„Noh, mis sina tahtma?“

„Tulin, paruniherra, teatama, et woli-
fogu teie metsa kinni panna tahab.“

„Mis? .. woli-
fogu? .. minu metsa? ..
miski-
fogu? .. mis see tähendama?
Käägip Ana selgemine.“

„Sundiwälja metsa, paruni-herra . . . seda
metsa, mis Gordon praegu raiub . . . Woli-
fogu.“

tegi täna otsuse — selle üle kaewata ja paluda, et raiumine ära keelataks.“

„Mis? . . . Tegi otsuse kaebama . . . et ära keelama? . . . kas see nende mets olema? — — Surjused . . . nemad kaebama! . . . Ja sina, Madis, seal olema, ja mitte neile „siga“ üttelema!“

„Mina rääkisin vastu küll, aga see ei aidanud midagi. Kõige hullemini läis Drutare noor Tõnis peale.“

„Ah Drutare noor Tõnnis? . . . Noh, küll mina teda meeles pidama.“

„Sah! . . . Mina ja Miku Märt ja Salaku Saak ja Balu Peeter ja Jõe Suhan andsime oma healed küll vastu, aga see ei mõjunud: teisi oli rohkem.“

„Kes need mehed olema, kes minu poolt rääkima? Mina nemad üles kirjutama.“ — Madis luges mõisameeleliste meeste nimed unesti ette ja herra tähendas need oma taskuraamatusse üles.

„Jumalaga Madis!“ sõnas siis herra ja tõusis püsti. Nõnda lõpetas ta alati läbirääkimisi ja andis inimestele äraminemiseks märku. Inimesed olid sellega ära harjunud ega pannud niisugust jumalagajätmise-wiisi sugugi imets. Madis kumardas jälle, nagu tahaks ta tõsiselt mina nuuskama hakata ja kosis kohmetanult toast wälja. Tema järel lahkus ka herra sealt ja Madis kuulis kuidas ta kusagile kõrvaltappa

fiisje astudes kohe kellegi teisega äritatult rääkima hakkas.

Dhtul teadis — teenrite kaudu — kaebtusest juba terve mõisa. Ja kui kirjutaja järgmisel pühapäeval, nagu harilikult, aidamehe poole fiisje astus, fiis oli Maali nõnda pahane, et ta enese austajat enam tuppagi lasta ei tahtnud. Kui fiis kirjutaja seletama hakkas, et tema kaebtust tegemata jätta ei saanud, aga et ta kirja nõnda kirjutanud on, et sellest midagi välja tulla ei wõi, fiis wiimaks läks tema asi mõisa truu teenri tütre juures jälle niisama magusasti-magusasti, nagu ennegi.

Tali jõudis mööda ja juba jälle wulastid orgudes weeojad ja lapsed kuulastid wäljas seina ääres päikese paistel lõokest. Sundiwälja metsa häwituses aga ei tulnud mingisugust muutust. Seal kestis töö wana wiisi edasi. Juba mõtlefid wolimehed, et nende kaebtus tagajärjetaks on jäänud, ja kirjutaja tõendas magusa näoga oma Maalile, et asiast midagi wälja ei ole tulnud. Aga „sakte asjad käiwad laialt“ ja „aega jääb, asja saab.“ Suwel umbes seltsamal ajal, kui kahe aasta eest juut posthobustega mõisa metsa ostma sõitis, peatas ühel ilusal hommikupoolel Tammitu mõisa herramaja ees jällegi postitold. Ametnik mundris isand hüppas sealt wälja ja wajutas kiirelt ukse-kella nupu peale. Teenija awas ukse ja ametnik küsis riigikeeles:

„Kas siin elab parun Kall?“

Tüdruk ei saanud küsimisest aru, jättis ametniku sinnapaita ja jooksis mõõra tulekut parunile teatama. Herra tuli kohe. Ametnik teretas ka teda riigi-keeles ja ežiteles ennast. Barun mõistis halemiletsalt riigi-keelt ja sai waewalt niipalju wastata, et ta ametniku tuppa palus tulla. See astus sisse, tõmbas kohe oma wolikirjad wälja ja hakkas tuleku põhjusid seletama. Mõisnik ei saanud midagi aru. Siis tõmbas ametnik oma faksakeele tagawara wälja, aga seda oli niisama wähe nagu parunil riigi-keelt, ja asjast ei tulnud midagi wälja. Ei aidanud muud, kui parun laskis walitseja kutsuda, kes mõlemaid keelešid mõistis ja pooltunnudele isandatele tõlgits wõis olla. Walitseja tuli ja ametnik hakkas temale asja seletama. Alles nüüd sai mõisnik aru, et muundrimees tubermanguwalitsuse metsafakitsi-komitee liige on ja et temal käsi on — raiutawat „Händiwälja“ metsa üle waadata ja tarwilisel korral tinni panna. Baruni otsusele paisusid wihajooned, kui ta seda kuulis.

Kurjalt käsits ta walitsejat:

„Siis mine näita temale seda metsa!“

„Kas siis lähme metsa waatama? Ma näitan teile,“ tähendas walitseja ametnikule.

„Kas ta kaugel on — see mets?“

„Wersta kaheksa.“

„Nojah — siis sõidame. Mul on hobused wäljas.“

Postitoid sõitis minema ja parun hakkas wihaselt mööda tuba edasi-tagasi käima.

„Siis kõigist minu seletustest ja palwest hoolimata saatsid nad minule rewidendi taela!“ mõtles ta wihaselt ja pigistas täed rufikasse. — —

Paari tunni pärast olid metsamaaajad tagasi. Ametniku otsus oli: metsaraiumine tuleb jalamaid lõpetada. Ta tegi sellekohase protokoll'i ja pani selle metsaomanikule allakirjutamiseks ette. Parun luges protokoll'i läbi, küüsis mõne mõtte kohta, millest ta ise aru ei saanud, walitsejalt seletust ja kirjutas siis nime alla.

„Otsuse täitmise üle walwamine jääb sellekohase seaduse järele kohaliku politsei hooleks — seda palun teid tähele panna,“ tähendas ametnik lõpuks walitsejale, jättis siis jumalaga ja sõitis minema.

Selsamal päewal peale lõunat saatis parun kutsari „Hundiwäljale“ ja laskis Gordoni moisa kutsuda. Tuut tuli. Parun seletas temale lühidalt ära, et walitsus metsaraiumise seisma jätta. Gordon kuktus wihaselt:

„Miks teie siis üleüldse metsa müüte, kui teil selleks digust ei ole. „Mina olen nii ja niipalju palkide peale lauba ära teinud ja pean need ligemal ajal ära saatma. Kust pean ma need nüüd wälja wõtma, kui teie minule metsa-

raiumise äkitselt ära keelate. Teie peate mulle kahjutasu maksma, palju kahjutaju. Muidu ei wõi mina puid kaswama jätta."

"Teil on kautsjoniraha minule weel maksta," seletas parun, "selle metsa hinna, mis kaswama jääb, arwame maha ja sellega on asi diendatud."

Suuti nagu oleks keegi nõelaga torganud, sest ta tiskus näo krimpisu, hakkas kättega weh-
tima ja nagu pöörane tuba mööda ringi jooksuma.

"Ei lepi, ei lepi!" karjus ta. "Sellega ma ei wõi leppida. Kui teie kahjutasu ei taha maksta, siis raiun metsa edasi. Teie ei saagi mind keelda. Mul on kontrakt ja walitsusega pole mul asja. Wastutage ise!"

Suut küllwas weel kaua tuld ja tormas wiimats selle kindla tõenduslega toast wälja, et ta metsa edasi raiub.

"Niisugusel lool saadan teile politsei kaela," tähendas parun temale rahulikult tagant järele.

Suut tormas kuni wälise ukseni. Seal aga jäi ta äkitselt seisma ja pööras pilgufese mõtlemise järele tagasi. Kõige oma hebrealise agaruse juures oli ta ometi ka õige arg ja lõi politsei nimetamist kuuldes kõhe kartma.

Waatamaad wiis kõige paremat palgimetsa oli alles maha wõtmata. Seda magusat pala, mida nüüd suust toheti ära tiskuda, pidi kinni hoidma. Aga kuidas? Esite mõtles ta seda õigusega teha, aga hirm mõõgameeste eest sundis

teda selle tee pealt tagasi pöörama. Ja nüüd katsus ta, nagu juut kunagi, kavalusega. — Uuesti kukkus ta nagu püssikuul paruni juurde kirjutuseta sisse ja hakkas nii mahedal toonil rääkima, kui see wähegi wõimalik:

„Kuulge paruniherra, mis kasu teie sellest saate, kui teie metsaraiumise mulle ära keelate? Sulgast rahast jääte ilma — muud midagi. Mina ei pruugi ju praegu seda teada, et mets siin pandud on. Ütleme, et mind praegu koduski ei ole ja seni, kui ma tulen ja teie kasu minule kätte saate anda, on puud kõik pikali. Mis maas, selle kohta ei matja enam ütski teeld!“

Parun jäi mõtlema: kas see tõepoolest nõnda kõige parem ei olekski? Ja siis tõusis ta toolilt üles, wiskas käega ja ütles:

„Ah! — tehke minu pärast, mis tahate!“ Sellest oli juudile küllalt. Ta sädistas: Nojah: nädala pärast tulen ja kirjutan metsaraiumise keelule alla ja siis on meie asjad kõige paremas korras.“ Juut jättis jumalaga ja ruttas — rõõmuläige musta hobeme all — metsa tagasi. Seal ajas ta kõik oma mehed, niipalju kui tal neid saewestis ja metjas sel korral tööl oli kaswawaid kuuski ja männisid maha murdma.

Nagu nälgijad hundid lambakarja kallale, tõttasid mehed — saed seljas — metsa ja hakkasid puutüvede kallal ametisse. Meis ragises ja oigas, ja mõne minuti pärast hakkasid puud sadama. See oli nagu määratu maruhoog,

mis äkitselt lõõtsuma hakkas ja lõi, mis ees, maatafa tegi.

Viis päewa lõikafid mehed wahetpidamata. Kuuendal päewal hakkas juba taewa sõrw läbi puude paistma ja õhtuks oleks „Hundiwäli“ otsast-otsani lage olnud, kui mitte ootamata ta-ristus wahela poleks tulnud.

Reespäewa ajal ilmus politseikordnik ootamata metsa, ruttas juudi juurde ju küsis:

„Kas teie ei tea, et siin metsaraiumine ära keelatud on?“

„Keelatud? . . . Kes weib mind oma metsaraiuma keelma!“

„Walitsuse poolt on mõisale metsaraiumine ära keelatud. Kas teil seda teada antud ei ole?“

„Mina mitte midagi kuulnud olema. Mina metsa edasi raiuma.“

„Raiumise seismapanemise käst on kümnen-damal kuupäewal antud,“ seletas kordnik paberisi waadates. „Täna on juba kuusteistkümnes. Teie olete kõik selle aja puid maha wõtnud. Ma pean selle üle protokollu tegema.“

Suut nägi, et asi halwa poole hakkab ristuma ja ruttas seletama:

„Meie alles tena hommik raiuma hakkama. Enne muu töö olema.“

„Täna hommikul?“ usutas, kordnik.

„Ja muidugi tena hommik! . . . küsip teie meeste käest“

Suut oli mehed enne wiinapudeliga targaks õpetanud ja wõis nüüd nende toetuse peale julge olla. Kordnik jäi juudi otskohesust uskuma ja ei küsinud meestelt midagi. Pliatsit otsides ütles ta:

„Tätke siis raiumine filmapilt seisma ja näidake, kui palju puid teie täna, — see on peale teelu — maha wõtnud olete!“

„Hei mehed! lehap laud leikama!“ karjus juut meestele. „Raiuda enam ei tohip!“ — Mehed jätsid töö seisma ja hakkasid — tööriistu kottu korjates — saaweski poole lonkima. Gordon juhtis kordniku metsa ja hakkas temale täna mahalõigatud puid näitama. Leiti kakskümmendühetsa puud. Teist sedawõrt, ehk weel rohkemgi puid, mis seltsamal päewal, aga teisel pool metsa ääres, maha lasti, „unustas“ juut ära.

Kordnik wõttis asja protokollu ja lastis juudi sinna nime alla kirjutada. Siis seletas ta weel, et üleloetud puud seni puutumata peawad jääma, kuni asi kohtulikult diendatud on. Peale selle lahkus ta metsast.

Gordon kõndis peale mõõgamehe äramineku lüua aega kaswama jäänud puude all ja sügas tufalt. Rahju oli, aga parata polnud enam midagi. Siis tuli kaswahnitseja mees maaslamawate puude sekka, waatles tüki aega neid ja naeratas wiimaks lawalalt. Plaan, mis temale äkitselt ajusse hakkas, oli hääd. Kui ta puid enam kätte ei saanud, siis vähemalt ninapidi wedada wõis mõõgamehi ometi.

Õhtu-widewikul nähti metsas iseäralikku tegewust. Gull mehi, kes nähtawasti wiinast waimustatud olid, weeretajid lordniku poolt üleloetud ilusad puud paigalt ära ja wedajid kowerad ja jänderikud sinna asemele. Gordon wahtis pössa tagant jeda tööd päält ja tõhistas naerda.

Sügiseks oli „Hundiwälja“ endine elu ja ilu kõik saaweski juurde kokku kuhjatud. Seal lihas hommikust õhtuni müraw elu. Muijal pleekisid päikesepaistel furnud kännud ja siristasid kuiwanud kõrte all turwalt rohutirisud. Talwel jäi ta saaweskiis töö seisma. Sellega ei olnud enam ruttu. Ja nüüd tuli lumi ja laotas nagu furnuliniiku üle lageda wälja

Kewadel pani Gordon laualdikuse uuesti huugama. Jaanipäewaks sai ta selle tööga walmis. Laastute, hagude ja muu prügi äraforistamine tarwitas peale selle weel mõne kuu aega. Ja kui sügise tuli ja kolmeaastane tähts-aeg täis sai, siis oli ta wägew juut oma tööga walmis. Ta foristas oma kolid kokku ja lahkus „Hundiwäljalt“. Ühes temaga lahkus säält wiimanegi eluawaldus ja lage kännustik jäi nagu tontide tallermaaks maha.

3. Noobolek.

Oli imeilus juunepäew augustikuu algul — üks niisugusteid päewadest, mida talumehed kullakotiga wõrdlewad ja millal nad inimest, kes teed mööda juhtub minema — kepp käes, häämeelega

logelejaks nimetavad. Igal pool oli liibe ruttu-
 loikus käsil. Ka Tammitu mõisa wäljal higis-
 tasid orjad. Walutawad seljad kumardasid itka
 ja itka jälle. . . ja lõhenenud käed haarasid wilja-
 torfi. . . ruttu, ruttu. Rutust oli palju, palju.
 Ta laenetas nagu kollane meri ilutsewa päikese
 paistel. Ja loikajaid oli wähe. Nagu märgu-
 waadid mere laenetest, nõnda wilksatasid tööliste
 tõusewad ja wajuwad pead aegajalt laenetawalt
 ruttiwäljalt filma.

Tammitu mõisas walitses sel ajal koguni
 teistfugune tegewus. Sinna wurasid mitmest
 küljest toredad tõllad kottu.

„Mis pagana pidu neil seal jälle peaks
 olema,“ sõnas üks moonakanaene, kui juba kolmas
 tõld ruttiwäljast mööda weeres.

„Ei neil wiist pidu ole.“ seletas metsawahi
 naene, kes ühele „kandimehele“ appi rutust leikama
 oli tulnud. „Kui ma lõuna ajal kodust tulin,
 siis nägin, kuidas üks herra „Gundiwälja“ kohal
 hobused kinni lastis pidada, tõllas püsti tõusis
 ja tüki aegu kännustiku poole wahtis. Küllap ta
 wiist sihtis neid kinnipandud puid sinna tagaotsa.
 Kõndega olewat herral tegu! Juba aasta saab
 mööda, kui juut ära läis, aga ei lasta puid
 lahti. Ja nüüd tahtwat herra ka „Kalamäe“
 metsa ära müüa, aga ei lubetawat. — Ma
 arwan, et neil selle üle mõni arupidamine on.

Mis nad muidu sest „Hundiwäljast“ wahiwad. Ja minu wanamees kutsuti ta mõisa.“

„No ega neid wõi omapead määrrata lasta ka. Saadawad sedawiisi wiimase-kui alu Saksamaale, ja meie ei saa siin enam peeru puud kusa-gilt,“ arwas üks moonamees.

„Wõis' ta meil juba mõisas tunda olegi,“ kiitis teine tagant järele; „ole puu ja hagude saamine sugugi enam nii ladus nagu mõne aasta eest.“

Metsawahi naesel oli õigus. Mõisas peeti tõepoolest metsamüümise asjus koosolekut. Tammi parunil olid selles asjas suured sekkedused ees olnud, ja et nendest lahti saada, selleks oli ta naabri-mõisnikud nõupidamisele kokku kutsunud.

Kell wõis kuus olla kui mõisa söögisaalis kohwijoomine lõppes ja parun, prouasid majaproua hooletš jättes, herrasid oma poole palus astuda. Herrad kuulasid sõna ja sammusid maja teisel pool otsas olewasse nõupidamise saali. Seal wõtsid nad keset tuba seiswa suure ümarguse laua ümber istet. Üksed tõmmati kinni, mehed panid sigarid suitsema ja nõupidamine algas.

„Seisuford on otse narrilik,“ seletas parun wiimaseks istet wõttes ja paksu suitsupilwesiid suust lae poole puhudes. „Minewal suwel teelasid nad minule „Hundiwälja“ metsa raiumise ära ja tegiwad portokoll. Nüüd wedeleb aiti juba ligi aasta kantseleisid mööda ja otjust ei tule ega tule. Ka maha lastud puud ei lubata ära foristada. Need mädanewad seal, talupojad wa-

rastawad ladwad päält ja oljad küljest ära, aga omanikul pole õigust neid ära wedada. Ma olen kõik teinud: kubernerile kaebanud, uut ülewaatust palunud — kõik asjata. — Gordon nõudis minult tema käest ärawõetud puude eest kahju-
tasu. Tahtsin temale teisest kohast metsa asemel anda: ei lubatud. Talupojad olid kuulda saanud, kaebasid politseisse ja kordnik tõi minule keelu kogu. — Kas pole sealik seisukord: Talupojad walitsejad meie metsade üle! — Mine oma warandust müüma, siis tuleb üks talupoja-eesel kordniku näol ja keelab sulle selle ära. Ma ütlen: see peab muutuma!" Ja parun lõi ärawuses rusikaga wastu lauda, largas toolilt püsti ja hakkas õigariit suitsetatades tuba mööda edasi-tagasi käima.

Kuulajad waitisid pisut aega. Siis ütles üks:

„Niisugused olud on tõesti wäljakannatamata.

Ka mina mõtlesin tulewikus metsa müüa. Kui asi nii, siis ei maksa sellega peale hakatagi.“

„Muidugi ei maksa!“ jähwas pahane parun sekkis, „sest juba teisel päewal saadawad talupojad tulla kubermangu-linna ja siis on lool warsti lõpp. Tammikult said nad nüüd hääd eeskuju.“

„Niisugune kord peab muutuma,“ linnitas keegi kolmas, „muidu ähwardab ülewõim täiesti talupoegade kätte minna.“

Õllud tikuwad meil tööliste puuduse pärast muidugi rohkem tulu tegema kui nad tulu toowad ja kui nüüd see määratu hull maad, mis meil

metfabe all on, kasuta seisma peab, mis tuleb
siis pääle hakata!"

"Täiesti narrilik!" rääkis parun jälle:
"kui ma ühes kohas tõesti metsa hävitanud olen,
kas see võib siis põhjuseks olla, et ma teises
kohas, kus ta ise hävineb, raiuda ei tohi? —
Mina müüsin oma „Hundivälja“ metsa ära ja
kui mul nüüd „Kalamäel“ puud ise mädanedes maha
langesid — müüa ma neid siiski ei tohiks: terwes
Tammiku mõisas on metsaraiumine keelatud."

"Kas see lugu tõesti nõnda on?" küsis
keegi kuulajatest, kes seni vaikunud oli.

"Just nõnda, nagu ma praegu rääkisin,"
vastas parun.

"Kii ei või see olla!" algas küsija uuesti.
"See oleks siis koguni pea pääle kukkunud asi.
Sääl peab mõni isefugune seadus veel wahepääl
olema, seit ainult hävitamaks tunnistatud metsa-
raiumine keelatakse ära, kuna aga muidu sellele
mingisugust takistust ei tehta."

"Kojah! . . . Aga misfugune raiumine on
siis hävitav?"

"Sääl peaks selget wahet tehtama."

"Baat see'p jee asi ongi, mis meil puu-
dub. Üks aiaus inimene, kes — võib olla —
enne eluajal metsa pole jaanudki, sõidab siia,
joofseb korra kuukusse ja — asi ongi otsusta-
tud. Terwe ümbruskonna geoloogiline ja kliima-
line seisuford peaks kaalumise alla wõetama ja

„Selle järele otsus tehtama, aga mitte mõne ametniku isiklise arvamise järele.“

„Me peame nõudma, et järelewaatust just nõnda toimetataks nagu praegu rääkisite.“

„Seda minagi mõtlen, aga sellest nõuda, kuidas nõuda — see tarvitab nüüd arutamist.“

Weel oli koosolejate seas keegi, kes läbi-rääkimisi jeniini waitides pealt kuulask. See oli üks wana herra endisest headest aegadest, kes siin kullasel Maarjamaal mõnegi maguja aastatase oli mööda saatnud ja sellepärast ka õige hästi teadis, mis siinsete laste rahule tarwis läheb. Kui nüüd teiste jutule wähe tuli, awas tema halli haralikt habet kõigutades oma suu ja rääkis aegamööda ja tähtsalt:

„See, minu noored sõbrad, millest teie praegu räägite, on kõik tühi asi. Sellest saab nii ehk teistki üle. Bea paha, aga, mida mina selle rumala seisukorra juures näen, on — talupoegade ninatus, mida need selleläbi omandawad, et neid oma nina mõisa asjade wähele lastakse toppida. See — küll näete — tuleb meile edaspidi kõige kallim maksma.“

„Ja, ja ja! Ka see on tõsi,“ seletas wana-herra jutu peale parun, „ta seda peame arwesse wõtma, sest talupoegade upsatuse on juba niisau-gele läinud, et meil muud üle ei jää kui w o t a m ü t s w a l l a w a n e m a e e s m a h a.“

Selle pillawa tähenduse peale pahwatasid kõik koosolejad lobusalt naerma, ja läks tüliste

aega ära, enne kui jutt jälle asja juurde tagasi pööras.

Pärast seda wahetuhtumist hakati siis üsna tõsiselt aru pidama, mis metsamüümise asjus ette võtta. Ühed andsid ühte, teised teist nõu ja peale paaritunnilise asja arutuse polnud veel mingisugusele otsusele jõutud. Pändi ette asja riigipäewa saadikute kaudu ajada katsuda. Teiselt poolt jälle laideti see nõu koguni ära, sest seal teel võivat asi nii pikale venida, et metsamüümimine tulewate põlwele hoolets jääks. Wiimaks jõuti wanaherra ettepanekul järgmisele otsusele: Asja tuleb ikkagi administratsiooni kaudu, ajada sest see tee on kõige lühem ja kättesaadavam. Oma ümbruskonna mõisnikkude poolt tuleb palwekirja kokku seada ja selles põhjendatud tõendust ette tuues ära näidata, et kirjeldatavas maakohas metsa ülearugi on, nii et teda lahjuta raiuda võib. Palwekirja tuleb saadiku läbi ülemale poole ära anda kes seal isiklikult tema läbiwiimist toetada võib.

Rubernangu-linnast ei loodetud asjale wastutulekut, sest seal istuwat metsawalitsuses pea ainult muulased. Palwekirja kokkuseadmine otsustati adwokadi hoolets anda. Barun, kellel warsti tarwis linna sõita oli, võttis selle asja enese hoolets. Nädala pärast pidiwad asjaosalised ühte naabrimõisa — palwekirjale allakirjutamisets — jälle kokku tulema. Sinna otsustati ka weel laugemalt naabrid kutsuda, et asjal

suurem mõju oleks. Saadikute, kes palwekirjaga pealinna läheb, loodeti kreisisaadikut parun Kwaldti saada, kellel kõrgemates walitjuse-ringkondades sugulust ja tutwust oli.

Waewalt saadi nende otsustega walmis, kui majaproua ukse awas ja herrasid õhtusöögile palus. Kõik tõusid tänusõnu üteldes nagu kommando peale püsti ja sammusid ees ruttawa proua järele toast wälja. Prouad olid juba enne seda söögisaali kogunud ja nüüd algas koosoleku lõbusam osa, mis kuni hilja ööni kestis.

Kädala pärast oli Järwemäe mõisas uus koosolek. Kõik kutsutud olid sinna ilmunud. Palwekiri oli walmis, tunnistati heaks ja kirjutati kõikide koosolejate poolt alla.

Ka kreisisaadik parun Kwaldt oli seal ja wõttis saadiku kohused heameelega enese peale. Ugaks juhtumiseks awati saadikule ühes pealinna pangas wiietuhandeline kredit, kust ta tarwilisel korral raha wälja wõtta ja sellega ettepanekut toetada wõis.

Parun Starcki plaan oli sellega ilusasti teoks tehtud ja rõõmsalt sõitis ta, kui asja algataja, koosolekult oma pisutese proua kõrwal koju.

4. Pealinnas.

Baari päewa pärast sõitis parun Kwaldt palwekiri reisipaunas, pealinna poole teele. Pärale jõudes läks ta kõige pealt oma onu juurde, kes auastme poolest kindral oli ja kaunis

Almapaistwa lohe peal teenis. Onu wõttis wennapoja lahtelt wastu, aga ei teadnud temale mingit teed eesmärgile ligemalesaamisels juhutada.

„Muidugi on parem,“ seletas onu, „kui sa oma palwekirja mõne mõjuwama iistu läbi siise annad. Kuid kes see isil peats olema, ei tea ma lahjuks sulle praegu kuidagi juhutada. Mina selleks küll olla ei wõi, sest see oleks minuft hoopis taktita olet, kui ma ennast nii laugete asjade setta segaksin, ja ärataks ktemal pool tähelepanemist. Pealegi pole mul selles ametkonnas, kuhu sinu asi läib, mingit tutwust. — Aga pea,“ hüüdis kindral wäheste waitimise järele, „mis mulle praegu meelde tuleb: Minu proua wend — ta teenib ka film — wõib sulle selles asjas tõesti ligemaid juhatusi anda. Tema on, nagu ma tean, sealpool küljes palju head tutwust. — Kell kolm tuleb ta kodu. Praegu on . . .“ — kindral tõmbas raske kulduuri wälja — „kell kolm. — — Jah — nüüd on just kõige parem aeg sinna sõitmiseks. Kui soowid, ma räägin asjast oma abikaasale. Tema wast sõidab ühes sinuga sinna ja aitab asja korraldada.“

„Täna, armas onu! Ole nii hea räägi! Mida rutem ma asjaga toime saan, seda parem mul.“

Kindral wajutas oma kirjutuselaia küljes olewa kellanupu peale. Kusagil laugeti helises hele kellute. Mõne minuti pärast ilmus teenija

tuppa ja jäi käästu sodates usse kõrwale seisema.
 „Ütlege prouale, et mina teda saali paluda
 lasen!“

Teenija kadus. Kindral ajas wennapojaga
 weel mõne minuti oma wastuwõtmissetoas kodu-
 maa asjade üle juttu ja juhtis ta siis, mitmest
 toast läbi sammudes, suunde, toredasse saali.
 Proua ootas juba seal. Barun Kwaldt oli oma
 onu perekonnas sel ajal, kui ta pealinna üli-
 koolis õppis, igapäewane külaline olnud ja kind-
 rali kaasa wõttis teda nüüd kõige juurema lah-
 tusega wastu. Heameelega oli ta ka walmis
 ühes noore sugulasega oma wenna juurde sõitma
 Enne wõttis ta aga Kwaldtilt töotuse, et see
 järgmiseks päewaks nende juurde lõunasöögile
 tuleb. Kwaldt oli sellega nõus ja kindral saatis
 kutsarile käsu, et hobused ette pandaks. Kuni
 käästu täideti, päris kindrali proua Kwaldtilt kodu-
 maa asjade ja tuttawate perekondade üle seda
 ja teist järele.

Warsti teatas teenija, et hobused ette on
 sõitnud. Kindral tõmbas jälle uuri wälja: Kell
 saab warsti neli. Tutuajamise lükkame siis
 homse peale edasi, kui jälle meie poole tulete.
 Asjatalitus läigu kõige eel. Nüüd on paras
 aeg sõita. Pärastpoole wast ei leia otsitawat
 enam kodust.“ — Kõik kolm tõusid piisti ja
 sammusid eeskotta. Sääal aitas kindral kaasale
 toreda hõlmiku oladele. Kwaldt wõttis teenrilt
 oma mantli ja nad astusid uulitsale. Kindral

saatis neid kuni tõllani, jättis wemmapoja südamlise käepigistusega jumalaga ja palus teda homseks antud tdotust mitte unustada. Kwaldt jaatas, aitas kindraliproua tõlda, ja nad sõitsid minema.

Proua wenna juures oli wastuwõtmine niisama lahke ja südamlis, kui kindrali kodus, aga säälgil ei saanud Kwaldt oma eesmärgile palju ligemale. Onu abihaaja lahke wend ei arwanud tema heaks muud teha wõimat, kui — et ta teda ühe oma tuttawa juurde teise ametkonda juhataks. See tuttav oli ka mõisnik ja pikema arutuse järele tuli wälja, et parun Kwaldt isegi teda wäga hästi tundis. Nii oli ka seegi. Selkombel wõis wiimaks ka õnnelikult eesmärgile jõuda. Mittemiljonilises rahwameres ei wõinud seda mõnepäewalist ümberotsimist sugugi paljudeks panna.

Järgmisel päewal läks parun Kwaldt onu juurde lõunale ja otsis peale selle tuttawa ametniku üles. Sealt juhutati teda lahkesti edasi

Ja kui ta selkombel kuus päewa ümber sõitnud ja kümme wõimumeest läbi käinud oli, siis wiimaks wõis ta tunnistada, et ta „õige“ leidnud oli. See „õige mees“ oli parun Stark, selle departemangu iseäraliste asjade ametnik, kuhu parun Kwaldt palwekirri, oma sifu järele, läbiwaatamise alla pidi minema. Parun Starkist teati tõendada, et tema kõik asjad selles departemangus enese tahtmise järele läbi suutwat wiia. Direktori abi üteldi tema parem sõber olewat.

Parajasti oli nüüd direktor ise puhkusel ja ameti-
kohused kõik abi täita, nõnda et Väaneranna
parunite asjale kõige paremat hordaminekut
loota võis

Parun Starck oli inimestega ümberkäimises
otsatu osaw mees, ja just sellel läbi oli ta nii
kõrgele järjele jõudnud, kui ta praegu oli. Rik-
kust, ega mõjurikkaid kaitsejaid, nagu neid paljudel
ametnikkudel teenistuse teel ülespoole ronimisel
aitajaks on, temal ei olnud. Sünnimise poolest
oli temagi Väaneranna mõisnikkude suguvõsast,
aga juba tema vanemad olid waeseks jäänud,
ära sissemaale kolunud ja seal ajapikul slaawlas-
teks muutunud. Isegi oma Lutheri-ustu olid
nad Katoliki-ustu vastu ümber wahetanud. Po-
jale ei suutnud wana parun, kes alama ametni-
kuna teenis, kõrgemat haridust anda. Praegune
departemangu-ametnik oli metsaasjanduse kooli
lõpetanud ja kroonu metsaülemana teenistust
alganud. Osawate kumarduste ja libedate läbi-
käimiste abil aga oli ta ennast õige jõudsal
sammul ülespoole upitanud. Nüüd oli tal koht,
millest elumees — nagu ta oli — paremat ei
mõistnud soowidagi: tegevust wähe, wastutust
pea sugugi mitte, aga sissetulekut küllalt-küllalt.
Ta oli iseäraliste asjade ametnik, aga milles
tema ametikohused just seisid, seda ei teadnud
ta õieti isegi. Suhtus, et mõnes kohas kroonu
mets õige laialiselt põlema läks, ehk et mõnda
metsamaa tükki talupoegadele wälja jagada ta-

heti, siis saadeti parun Stark' koha peale asja üle vaatama ja tal jätkus mõnets nädalaks tege-
 gewust. Harilikul ajal tobus wiibides olid aga
 tema isääraliseid ametikohtusid need, et ta direktori
 abi taskuraamatu, mille see õhtulõbul käies tu-
 hugile punasesse tuppä maha poetanud oli, ilma
 tõmuta tagasi toimetas, ehk wanemale asjaaja-
 jale weksli maksmiseks raha soetas. Sagedasti
 tuli ka seda ette, et peale igakuulise palga järel
 käimise dieti mingisugust tegemist ei olnud.
 Waba aega ei lastnud Stark' kasuta mööda
 minna. Ta ajas siis heameelega oma ülemate
 isiklikka asju ja seisis selle eest nende silmis
 suures lugupidamises.

Ka nende asjus, kes mitmesuguste palwe-
 tega tema ülemuse juurde tulid, oli Starkil sa-
 gedasti palju tegemist. Et selle juures nii mõ-
 nigi sada ja tuhat tähelepanemataki tema tas-
 kusse weeresid, seda ei teadnud peale tema enese
 ja lahke andja mitte keegi.

Parun Stark' istus parajasti peale lõunat
 oma erakabinetis sohwal, suitsetas healdhnaalift
 sigarit ja waatles ühte kõbusate piltidega ilus-
 tatud naljalehte, kui temale Dääne-sakste saadiku
 ilmumist teadustati. Ametniku laia näo üle
 lehwis heameele läige, kui ta oma suguwendade
 nimetamist kuulis. Nende asjad olid ju hari-
 likult „klimbid, mis jula wõi sees ujusid.“
 Parun kästis külalise saali juhtida ja ruttas
 ise ka koha sinna. Kwaldt esiteles ennast ja

rääkis peale lühilise fiskejuhatuse tuleku põhjuse ära. Ametnik võttis tema sooviga kõige südamlikumal toonil osa ja avaldas lootust, et asja igatahes võimalik läbi viia on.

„Olge head, näidake minule oma palwelirja:“ ütles ta viimaks.

Amaldt võttis kirja välja ja ulatas selle ametniku kätte. Stark filmas kirja lahti võttes paberi wahela wiisakalt ärapeidetud peoläit sajalisi, ei teinud sellest aga teatavakski ja luges kirja pealiskaudselt läbi.

„Nojah,“ rääkis ta siis, „ma arwan — igatahes . . . Kas jätate palwelirja siia? Ma panen ta parajal juhtumisel direktori abile ette. Siis saan enne kuulda, mis tema asjast arwab. Seaduslikel teel tuleb kiri küll ülemale poole fiske anda. Sealte saadetakse ta meie kätte otsustamiseks, ja meie vastame siis kohalise walitsuse kaudu palujatele. Muidugi on aga selle juures hea, kui asi meile enne tuttav on. Siis võib otsust rutemini ja soovitatavasti fihis anda.“

„Kui teie nii lahke olete siis — ja muidugi . . . Püüan teile tarvilisel määdul tännelik olla, kui asi hästi õnnestab.“

„Tean, tean!“ vastas mundri-kandja sõbralikult naeratades: „ma tunnen ju oma ju-guwendi.“

Sellejärel pani ta palwelirja jälle ilusasti kokku ja peitis ta oma laia nahkse kirjamape wahela hooliga ära.

Nüüd ajasid parunid weel tüki aega mraast ja ilmast, praegusest politilisest seisukorrast ja suguwendade asjadest juttu.

Siis lahkus Kwaldt. Ametnik saatis teda kuni uulitsale ja palus ülehomme asja järele kuulama tulla. Seniks lootis ta kirja direktori abile ette panna. Kwaldt sõitis tänusõnu pühisedes minema, ja Stark pööras otsaesist filitades majasse tagasi.

Kwaldt oli rõõmus et ta asjaga juba — nõnda ütelda — otja peale oli saanud ja otsustas waba aega wõimalikult lõbusalt mööda kaata. Selleks sõitis ta õhtuks ühe oma üli-kooli-sõbra juurde, ja sellega jeltis läksid nad siis „linna waatama.“

Nii ei olnud aga sugugi nii heal järjel, nagu saakste saadit arwas. Barun Stark ruttas peale küllalise äraminetu kohe oma tuppa tagasi ja tõmbas seal palwetirja mape wahelt wälja. Baberi „fisu“ läbi arutades leidis ta sealt kõigest wiis sajalist, wangutas siis pead ja pomises: „Närune . . . parunite kohta liig närune! Njad ei ole enam endised.“

Nurinaast hoolimata pani ta aga raha seina sees olemosse raudkappi ja pistis siis palwetirja taskusse. Peale selle istus ta sohvale ja hakkas asja üle järele mõtlema. Mõne minuti pärast oli ta suunurkades magusat naeruwine märgata. Siis äigas ta pehme peoga paar

lorda üle oma laia, palja otsaesise ja hakkas
uuesti naljalehte vaatlema.

Järgmisel päeval ei liigutanud ta Kwaldti
asja heaks sõrmegi. Kui kolmandal päeval
suguvend õhtupoolikul jällegi tema juurde sõitis
wõttis ta tulejat endise lahtusega wastu:

„Ah soo, teie! . . . Wäga tena, wäga rõõ-
mustaw. Olge head, astuge sisse! — So, so,
nii! . . . Istuge, olge head! Ja . . . nii . . .“
— Barun Kwaldt wõttis istet ja Stark jät-
tas juttu:

„Teie asja kasuks ei saanud ma — kah-
juks — täna weel midagi ette wõtta, aga
noh — pole wiga: eks homme ole jälle päew.
Wõtme ju niisamuti mõne sõna juttu wasta. —
Meie direktori-herral oli täna halb tuju, selle-
pärast ei pannud ma asja temale ettegi. Nagu
ma teile juba seletasin, peab seda erawiisil te-
gema, sest praegune läbiwaatamine pole weel
ametlik. Selleks peab parajat aega walima,
muidu pole asjast suurt lootat. Direktori-abil
— olgu see koduselt wahetele tähendatud — oli
täna nimelt paarituhandeline wõksel wälja maksta,
üks mängu wõlg, aga raha selleks ei olnud.
Mina olen niisugusel korral armuliste herrade
eraasjade ajajaks olnud, aga mul ei läinud
lorda kufagilt raha laenata. Wõib olla, eht
on wast homme see mul wõimalik, ja siis saa-
me kõigea walmis. Niisugused asjad, mõistate
muidugi, ei kannata pikka wiivitust. — Ega

teil mõni päew kauem pealinnas viibimine ometi mingit raskest ei tee?" Kwaldt imestas klaawlasets muutunud suguwenna sorawat keelt ja laia kõnewiisi. Ta uueratas ja wastas Starcki küsimise peale:

„Muidugi ei tee, aga kui asja ainult lahetuhande rublaga kiirendada mõib, siis ei praugi meil küll kauem oodata, kui hõniseni. Palun teid nii lahke olla ja õhtul minu poole sõita — klaas theed ära jooma. Seal mõime wast homse päewa peale midagi kindlaks määrata.“

„Tänan väga! tänan väga! — Tulen hea meelega. Aga istuge weel!“

Kwaldt ei istunud enam. Ta wõttis oma taasturaamatu wahelt nimekaardi, tähendas selie tagumisele küljele oma adressi üles ja rääkis siis kaarti laua peale pannes: „Olge head — siin on minu adress. Mul on täna weel sõitustid, ja õhtul saame siis muidugi kokku. Sellepärast lubage, et nüüd lahtuma!“

„Jaa, jaa, jaa!... Olge heaks! Jaa, jaa, jaa!“

Starck saatis külalise, kellele teener eeskojas mantli oladele ulatas, kuni tõllani, jättis ta kõige soojemalt „kuni jälleagemiseni“ ja pööras siis magusnaeruliselt enesega rahulolles, oma firjutusetuppa tagasi.

Kwaldt sõitis oma uue sõbra juurest oties tohe panka ja wõttis sealt lastuhat rubla wälja. Siis läks ta kodu ja tellis õhtuks wiimase mõis maluseni toreda ja mõnusa theelaua walmis.

Peale selle läis ta paari tuttawa pool ja palus ta need õhtuks oma poole. Parun Starkist, teda ta nüüd kui raswast kokkuwoolitud kõhuorjuse kuju ligemalt tundma oli õppinud, ei pidanud ta nii palju lugu, et üffk tema sellisid terme õhtu oleks mööda saata tahtnud.

Õhtul lastis parun Stark tõlla tekkida ja õitits saadud adressi järele teele. Weerandtunnilise sõidu järele peatas kutsar ühe parema wõerastemaja ees. Parun libises tõllast wälja, wiskas woorimehele kolmerublalise paberiraha puki peale ja kadus ise maja eeskotta. Seal lastis ta ussehoidjale hõberubla peosse sadada ja küsis parun Awaldi korteri järele. Sügawa tumardusega juhatas teener ta teisele korrale. Seal wõttis küllalisk unis teener wastu ja juhatas ta, omakorda rubla jootraha saades, soowitawale kohale.

Parun Awaldi juures olid tema teised tuttawad juba ees, ja kohe peale Starli senna idudmise asuti theelaua juurde. Esiotsa ei tahtnud jutt wõdratsjäänud suguwendade wi hel hästi edeneda aga, kui wahawiina pudelist selleks kosutust otfiti, siis o...andajid koosolejate seeled warsti soowitawa ladususe. Kõige rohkem kõneles parun Stark. Ja mida rohkem ta weiniklaasi musutas, seda lõbusamaks muutus ta meeoleolu.

Peale paaritunnilist kõhukarastust ja mitmekordset sõpruse ja suguluse kinnitust tõusti wi-

maks louna äärest üles. Kelner, kes selle järele
 siise ruttas, ulatas Starfile suure ümbriku.
 Ametnik lastis filmad üle adressi libiseda, nägi
 „2000 rubla“ ümbriku ääre peale tähendatud
 olevat, mistas siis sõbraliku peanikutusega ja-
 lajase waate parun Kwaldti poole ja lastis ümb-
 riku sõnalausemata oma põnetaskusse libiseda.

Nüüd mindi kõrvaltuppa ja wiideti seal
 sigorisuitsutamise ja uuemate ajaiehtede waa-
 tamisega mõni minut aego, siis pani Starf
 feltskonnale ette :

„Mu herrad ! Panen teile ette meie tä-
 nas lobusa õhtu lõpetuseks wäikest wäljasõitu
 ette wõtta. Mina kui lounaegne pealinna elan-
 nik, tean siin kohti, mis tõesti vaatamisewõori-
 lised on. Nimelt herra Kwaldtile, kui külali-
 sele soowiksin ma näidata, et meie pealinn ilu-
 duse poolest Paarisist sugugi taha ei jää, waid
 wast eesti sammub.“

„Kas juhite meid niisugusesse kohta, kus
 täiesti puhast „kunst“ maitseada wõime?“

„Ja muidugi, muidugi ! . . . Meie sõidame
 pealinna kõrgema ringkonna „era-museumisse,“
 kuhu harilikud surelikud ligi ei pease. Seal
 on kõige eest wiimase peensuseni hoolitsatud.
 Wõite mind täiesti usaldada. Tarwitan enese
 ligipeasemise wõimalust ainult sellepärast, et
 teid, mu kallid suguwennad austada. Ma olen
 meie loffujuhtumise üle väga rõõmus ja soowin
 teile sellepärast ainult kõigeparemat.“

„Meie sõit jääb muidugi saladuseks?“

„Muidugi, muidugi!.. Võite julged olla.“

„Kas see on rahvusvaheline „kunstinäitus,“

mis leidub seal ainult Slaavi „kunsti.“

Viimane küsija oli Kwaldt, kellele üliõpilase-põlve aegsed „kunstireisid“ elavalt meelde tulid ja põue põhjas salajaid uudishimulikke tõdinaid sünnitasid.

„Sinna on „moodsad tööd“ tervest ilmaft kofku forjatud. See on tõepoolest midagi iseloomuliku toredat. Ma arvan, ka teilgi — Stark pööras pealiuna herrade poole — on see asutus tundmata. Mina peafen sinna hoopis iseloomustel tingimistel sisse. Seal ei puudu isegi ka Hiina, Jaapani, Kautasia ja Tiroli „kunstitööd.“ Teie ei tahetse — võin teile kindlasti tõendada — jeda külastäiku kunagi. Seda „museumit“ käivad isegi väljamaade ministrid ja teised kõrgemad isikud külastäitude ajal vaatamas.“

Kõik olid asjaga päri ja väljasõit seega otsustatud.

Barun Stark vaatäs taskukella.

„Kõige parajam aeg,“ ütles ta ja kutsus kelneri.

„Tellige meile filmapilt kaks tõi!“ kästis ta.

„Kuulen,“ vastäs teener kumardades ja kadus. Mõne minuti pärast tuli ta tagasi ja teatas, et tõiad ette sõitnud.

„Mu herrad, palun küs! . .“ ütles selle teate peale Stark ja tõusis püsti. Tema eesttaju järele tegid ka teised ja sammusid etteotsa. Sinna ruttasid nüüd teenrid rüünaal kottu, kes väga hästi teadsid, et niisuguste meeste taskust, nagu need siin koss olid, midagi ikka peosse pudeneb. Igaüks katsus herradele võimalikult aupakkumalt riidesse pauemise juures abiks olla.

Teenrid ei petnud endid. Igaüks parunitest külmas peoga hõberaha wälja, kuni kõik wõtjad rahustatud olid. Siis lahkusid herrad. Nagu ahwikari sammusid teenrid neil järel ja kadusid alataja sügawaid lumardusi õhtu. Parun Kwaldt, kes niisuguse weiderdusega ammu enam harjunud ei olnud, pahwatas naerma ja ei jõudnud seda hulgal ajal tagasi hoida. Tema tuju hakkas ka teistele külge ja nõnda lahkus seltskond kõige mõnusamal meeleolul wõõrasmajast.

Witmest uulitsast sõitsid herrad läbi ja paarist sillast üle, kuni nad wiimaks — ligi tunnilise jõidu järele — päralt jõudsid. Tõllad peatasid kusagil puieestikus seiswa suwemajamoodi ehituse sees. Herrad hüppasid wälja, maksid woorimeestele ära ja kadusid parun Starki juhatusel maja eestotta.

Wärsti istusid wõõrad wäikeses saalis laua juures. Stark kadus tagumisesse ruumidesse ära ja tõotas silmapilgul tagasi tulla. Matusele aja pärast astus toredas riides kõrge kaswuga kellealine naesterahwas saali ja tema järel sam-

mus parun Starl. Naesterahwas astus wõõ-
raste juurde ja Starl tutmustas teda:

„Siin, minu herrad, krahwinna S.“ Ja
siis esiteles ta krahwinnaale järjest kõiki parunisi.
Krahwinna, talle kõrge ja sirge kask, kongis
kullinina, teraw lõug, kõrge otsaesine ja süsimust
suur juuks lindlast ja kõrgist iseloomust tunnis-
tust andsid, termitas igalhte ja awaldas nende
tuleka üle südamest rõõmu, tähendas aga siis
juurde:

„Autohusets jääb teile, mu herrad, minu
kunstiajutuse üle täiesti waitida. Mina wõtan
ainult auwehi vastu. Kui selle tingimisega
lepite siis — olge head!“ . . .

Ja ilma kellegi wastust ära ootamata, pöö-
ras ta kuninglikult ringi ja sammus toast wälja.

Parun Starl eel ja teised taga järjele rut-
tasid sinna jamaasse, kuhu naesterahwas eel läks.
Paarist toast sammusid nad läbi, kuis awas krah-
winna suured tiwussed, kust neile elektrivalgus
ja mõjuw, magusaldhualine soojus suure jõuga
wastu pahwatasid. Külalised astusid suurde
saali, mis kõige filmapimestawamat lõunamaa
ilu kujutas. Saali lagi oli üleni klaasist ja
sealt tungis särawas hülguises mahe elektrivalgus
alla. Saali seinadeks olid toredad maalitööd
lõunamaa loodusest. Seina peale waadates ei
põrganud film millegagi kottu, waid waade kadus
nagu lõpmata lauguseni ulatawasse iludusesse
ära. Seinte ääri mõõda kaskwadid elawad pal-

mid ja muud ilupuud, mis maalitööde mõju märkja suurendasid ja seinadele täielise — läbi lehestiku paistvate — loomulikkude maakohtade näo andsid. Siit ja sealt paistsid roheline seest Wana-Greeka stiilis woolitud valged iluduse-
tujud vastu. Põrandat katšid mitme wärwilised, paiguti kulla- ja hõbedakarwaliselt üle piserdatud, Persia waibad.

Siseseastujad — peale Starcki ja nimell parun Kwaldt — ei saanud esialgul tõesti aru, kas nad saali, ehk toredasse lõunamaa loodusesse on astunud. Nende imestust segas Starcki heameelest nõretaw heal, mis hüüdis:

„So, mu sõbrad, nüüd oleme siis Paradiisi aeda jõudnud.“

Arahwinna kadus kuhugile ära ja Starck palus sõpru keset ruumi seiswa suure ümarguse laua äärde istet wõtta. Laua peal äratas külaliste tähelepanekut suur hulk lõhnawaid lille-
timpusid, mis mitmewärwiliselt särawatessse waa-
sidesse olid asendatud.

„Kas pole tore?“ küsis Starck kui nad laua juurde aset olid wõtnud.

„Tõepoolest tore! . . .“

„Ei oleks ustunudki, et siin sedasugust kunsti leidub!“

„Otsse imestamisewäärt!“

„See kõik on alles sissejuhatus,“ sõnas Starck sõprade rahulolemise hüüete peale. „Päris-ilm on alles tulemata. Seda saate warsti näha.“

Matuse aja pärast hakkasid kufagilt kaugele-
kaugelt imemahedad tšafsed muusikahelid kõrwu-
kostma. Need wärisesid, lõikusid, kujutasid wa-
hest kandli, wahest mõne muu mänguriista he-
liid ja paisutasid ikka järjest kõwemaks, tulid
ligemale. See kestis umbes weerand tundi ja
wõttis kuulajate meeled täiesti wangi. Siis
terkis äkitselt saali eesseina kujutaw eesriie üles
ja waatajate silma ees awanes meelisegaw pilt.
Kõnet kõigeenamast, õitsawat ilupuiestikku oli
suur purtskaew, mis oma hõbeselgeid sätenda-
waid woogusid mahedalt ülespoole paiskas. Kae-
wu ümbrus kujutas kaljukallastikku, kuhu wee-
piisjad ülevalt nagu hõbepärliid hüpates tagasi
langesid. Kaljukallastel ja siin ja seal ilupuude
wahel istusid ja liikusid imeilusad naesterahwad.
Ühed neist toetasid endid sammaldanud kaljurah-
nude najale, hoidsid kuldandleid käes ja meeli-
tasid sealt oma õrnade sõrmedega sulawoid ilu-
helisid kuuldawale. Teised istusid kaewu ääres
ja sulistasid oma roosawalgete jalgadega wett,
mis hiilgas ja wälkus nagu tuli. Koimandad
liikusid paaris ja üksikult muusikahelide saatel
pikkamisi, mahedalt, aga taktikindlalt. Nende
kehad olid painduwad, nende liigutused nõiduw-
ilusad.

Kõik naisterahwad olid a l a s t i. Minult
mõnedel oli pärg õitsewatest lilledest niuete üm-
ber asendatud. Kõikidel olid pikad lahtised juuk-
sed, mille seast kuld ja hõbeniidid wastu wilksa-

tasid. Aegajalt tõusid neiu püsti, ühinesid rongikäiguga, tegid teeru läbi pööstiku ja läksid siis jälle laiali.

Parunid vahtisid aumuli suudega ja põlivate filmadega seda nõidusepilti pealt. Reegi ei lausunud sõnagi — peale parun Starcki, kes waimustarult hüüdis:

„See on näineidude kontsert.“

Mõned teistsugused mehed ehk oleksid seda meeltemõrgutuse pilti kauem pealt waadata suutnud, meie kerge te kirgedega parunid aga mitte. Neil läks asi peagi nii põnewaks, et nad toolidelt tahtmata üles tõusid ja mööda saali liikuma hakkasid. Waatlemise lõpetas esimesena parun Stark. Ta wottis laualt lillekimbu, lähenes häämatalt näitelawale, filmi sees seal tüüfese aega neiusid õige teraselt ja paiskas siis ühele neist lillekimbu sülle. Neiu te naeratas õnnelikult, tegi kõrge kniisu ja kadus siis painduma teeranguga näitelawalt ära.

„Tehke minu eestruju järele!“ hüüdis Stark sõpradele ja sammas teenri juhatusel saalist wälja.

Sõbrad tegid ka kõik aumud eestruju järele ja lahkusid saalist. Gesriie lasti peale selle maha.

Umbes paari tunni pärast istusid parunid ühes oma daamedega, kes endid nüüd näineidudest moodsateks imimesteks wälja olid ohtinud, suurepäraliselt laetud lana toga ja sõid õhtust. Ka weinile ei annud nad aru, mis raisatud rammu uueks „hooajaks“ tagasi pidi tooma.

Peale õhtusöögi lahkusid daamed ja parunid asusid uuesti jaali, kus neile näid balleti-tantsu näidati ja kus nad jälle lilletimpusid wiskasid ja jaalist ära kadusid.

Wäljas wärwis sügisene toit idataewa sõrwa, kui nad wiimaks „paradiisist“ lahkusid. „Runsti maitsemine“ oli neil kokku ligi tuhat rubla maksmata tulnud.

Järgmisel päewal ärkas parun Kwaldt õige roidununa alles tella üheteistkümnene ajal illes. Ta ajas enese jalule, jõi lohwi ja sõitis warsti pealeselle parun Starki murde. See isand ei olnud weel ametist tagasi. Küllap temagi ka kauaks magama oli jäänud ja nüüd ametiasjus sellepärast hiljemaks jäi. Kwaldt ootas, Warsti ilmus Stark ja teatas kõige mehisema meelega, et nüüd asi korras on. Direktori abi olla palwelkirja läbi waadanud ja joatawa wastuse töötanud anda. Nüüd olla tarwis weel kiri worwipärast ülemusele sisse anda. Selle juures tõmbas ametnik uuri wälja ja waatas aega.

„Kell on pool üts,“ sõnas ta. „Kõrgeausjus wõtab täna kuni tella laheni wastu. Nüüd on just paras aeg minemiseks. Ma annan teile ühe kirjakeste ligi. Kui selle uksehoidja tätte ära annate, siis peasete kohe ette. Kõige parem on, kui teie palwe ise sisse annate. Siis wõib saab ta mõne niisuguse ääremärkusegi osaliseks, mis meie pärastist otsustamist kergendab ja kindlustab. Sisuliselt on see asi küll täiesti meie ot-

lustada, aga meie peame asjoga ka ette vaatama. Umbes kuu aja pärast saate meilt siis vastuse, mille järele talitada võite."

"Wäga hea! — Olge nii hea, andke mulle sissepeafemise kiri ja ma sõidan kohe. Siis saan asjaga forid lõpule."

Stark kriipsutas mõned sõnad oma nimele kaardi peale, pani selle ümbrikusse ja andis siis ühes palwefirjaga Kwaldti kätte. Siis lahkus küllaline ja Stark saatis teda tänusõnu pomisedes kuni tollani. Peale selle wõttis wäsinud ametnik enese, ilma et lõunat oleks söönud, riided lahti ja peitis oma ümarguse teha woodisise waiba alla ära.

Parun Kwaldti wõeti kantsleis just nõnda vastu, nagu Stark seda oli seletanud. Kwaldt andis palwefirja ära ja sõitis weel jelsamal päewal kodumaale tagasi. Seal teatas ta kohe telefoni kaudu oma naabritele, et asi korras on ja et Slaawi ratas ligi 3000 rbl. eest määratud ära tarwitas, enne kui weerema hakkas. Umbes kuu aja pärast wõiwat wastust oodata ja siis, kes soowib, metsaraiumisega algust teha.

5. Eneste wahel.

Asti aga ei läinud kogunistegi nii libedasti, nagu parun Stark seda teatanud oli ja Kwaldt nüüd oma naabritele edasi teatas. Direktori abi oli küll eraasjades Starki hea sõber, aga ametlistes talitustes, kus Stark liialt oma mõju

torvitama tippus, oli ta alati pahur ja tagasihoidlik. Ta ei sallinud, et tema otselohene alam teda walitsema tippus, aga temal ei olnud ka wõimu — selle alama mõju alt lahti rabelemiseks. Selleks oli Stark . . liig rikkas ja tema liig waene, ehk õigem — liig suur pillaja.

Kui Stark parunite palwelirja temale ette pani, wõttis ta lohe õige ameiliku tooni ja teatas, et selle palwe peale waewalt jaatawalt wastata wõib. See oleks üleüldistest määrustest otselohene kõrwallemine ja wõiks õige halba järeldust tuua.

„Peaaegu asjata on seda siise anda,“ lõpetas ta juttu ja andis palwelirja Starkile tagasi.

„Asja peale peab igakülgselt waatama, — mitte teda nii filmapilgul ära otjustama,“ arwas selle peale parunite asemil, pistis kirja taskusse ja ei rääkinud seekord enam sonagi. Kwaldtile seletas ta siis asja koguni teisiti ja lastis palwelirja itkagi siise anda.

Kolme päewa pärast jõudis palwelirja tagasi direktori abi ette. Näremärkus ei sisaldanud muud midagi kui: läbiwaatamiseks ja otjustamiseks. — Sellega seisis asi täiesti direktoriabi wõimuses. See herra lullus aga kirja nähes koguni mõrudaks. Ta wõttis paberi ümbritust wälja, lastis filmad temast torra üle käia, tõusis siis kähku laua juurest üles, aetis kõrwal-tupp, kus Stark oma ametilaua juures istus ja wis-

kas kirja sõnalausumata tema ette laua peale. Start waatas kirja ja mõistis, kust poolt tuul puhub. Ta jäi natukeseks ajaks mõtlema, kus juures ta pehme walge käsi nagu abiotšides üle laia otsaesise ja poolpalja pealae libises. Siis wiiskas ta ennast otsustawalt tooli pehme seljatoe najale, lõi käega plaksatades lihama põlwe peale ja kõngutas poolnaeratades pead, nõnda et raswa wolt ta lõua all nagu täispuhutud põis punni ajas.

„Annab järele,“ rääkis ta mõttes ja peitis palwekirja oma kirjatasukusse ära.

Wekslimaksmise lugu, millest Start Kwaldtile jutustas, oli wäljamõeldud. Sel korral polnud direktori abil ühegi weksliga tegemist ja raha, mis Kwaldt andis, läks Starti oma täitmata taskusse.

Ribedaid rahaasjade diendusi oli küll enne olnud ja oli — nagu Start seda kindlasti teadis — ka ligemas tulewikus oodata. Seeford aga olid ülema asjad korras ja sellepärast ta ennast nii iseteadwalt üles pidas. Kaksikümnes kuupäew oli siiski weel kaugel ja enne seda mõis mõndagi juhtuda. Seda teadis Start ja selle peale ta oma plaani põhjendas.

Raha, mida iseäraliste asjade ametnik litfikuste kordadel ülemusele laenas, oli alati tema oma, aga tema näitas asja nii wälja, et ta raha suurte raskustega laenas ja suurendas seda wiisi märksa oma heategewuse wäärtust.

Järgnevail päivil näis sobralit läbikäimine direktori abi ja iseäraliste asjade ametniku wahel otsa lõpnud olemat. Mõlemad olid pahasametlikud, ega teinud üksteisega, peale ametlike asjade, mingit tegemist.

„Küll tuleb paras aeg,“ pomises Start igakord enese raswawoldisse, kui ülem ametitundide lõpul sõnalausumata tema toast läbi läts ja kantseleist lahkus.

Paras aeg ei lastnud ta kauaks enese peale oodata. Näbala poolteise pärast käisid direktori abi juures ühel päewal tats erariides isandat, kellel nähtawasti ametlisi asju ajada ei olnud. Peale nende äramineku käis ülem torra Starti lina juures, küsis mõnda asja, mida tal tööpoolest tarwis teada ei olnud ja läts kaheldes ja koheldes jälle ära. Näha oli, et tal midagi hinge warjul peitus, mida ta awaldada ei julgenud. Start, kes väga hästi aru sai, et tuiw pööranud on, ei teinud sellest wäljagi. Ta wastas ettepannud küsimiste peale kuiwalt ja wajutas oma palja pea siis jällegi sügawale üle aktide:

„Kui mitte täna, siis homme õhtul on ta minu juures,“ mõtles ta iseeneses ja nae atas.

Mõnda ta oligi. Õhtul, umbes kella kuue ajal, kui isand Start tõdus sohwa peal pikutas, kolistati ukse taga ja teener teatas direktori abi tulekust.

Start mõttis külalise sunnitud lahkusega wastu. Teine ei pannud sellest suuremat tähe-

legi ja ütles ilma pikema sissejuhatuseta wälja, et ta kae järgmise päewa jooksul wiistuhat rubla tarwitab, mis sugune maks temale koguni ootamata kaela tulnud.

„Kas wõite mind aidata?“ lõpetas ta juttu. — „Käsi peseb kätt,“ wastas Start: „Minu suguwendade palwekirja saatuse on mul selleks alles liig elawalt meeles, kui mul muidu ka wast lusti jatkutski linna mööda jooksma minna, et raha laenata.“

„Ah! . . . Seda ma mõtlesin,“ sähwatas ülem, kargas toolilt püüsti ja hakkas karsitult toas edasi-tagasi käima.

Wõne minuti waitisid mõlemad. Siis jäi külaline majaperemehe ette, kes rahulikult laua juures istus, seisma ja seletas:

„Saage ometi aru, et selle palwe täitmine otselohke seadusewastane tegu oleks. Kuidas wõime meie seda ühele lubada, mis teisele keelatud on! Sa kui meie neile lubasime, mis hakkasid siis teised tegema? Igapäew saaksime siis sar-naseid kirju ja kui kõikide tahtmist täidaksime, siis ei jääks seadusest enam tähtegi üle.“

„Igal asjal on tats külge. Meil on sar-naseid küsimusi ennegi arutada olnud, aga alati oleme asja nii läbi wiinud, et: „hundid on jõunuks saanud ja lambad terweks jäänud.“ Ma arwan ka selle kirja peale saab wäga hästi nõnda wastata. Muidugi mõista, et mina teid ega ka ennast selle kirjaga kuidagi täbarasse sei-

fukorda miia ei taha. Tahtsin oma endiseid
fugumendi ainult niipalju aidata, kui see ühtlasi
ta meile kasulik on, rohlem aga mitte põrmugi.“

„Ei, ei! . . . ei wõi. . . kuidagi ei wõi! . . .
parunite toapoisiks ei taha ma hakkata! Ei
taha . . .“ pahandas ülem ja jooksis uuesti ähest
toanurgast teise.

„Nojah — kui ei, siis ei . . . pole mi-
dagi parata. Toapoisiks olemisest pole siin küll
juttugi, aga kui „ja,“ siis wõiksid parunid nii-
sugustes küsimustes, nagu teil täna ees, wahest
teie toapoisi oja etendada ja mõnes pangas torra
ära käia.“

„Ja, ja! aga see oleks hinge müümine.
Ei wõi, ei wõi!“

Barun Stark tõusis toolilt ülesse, sammus
afna juurde, hakkas sõrmedega wastu klaasi trum-
meldama, ega lausunud enam sõnagi. Direktori
abi läis hulga aega toas ringi, tuli siis weel
torra majaperemehe juurde ja küsis:

„Noh, kas aitate mind?“

„Homme . . . ma palun homme. Ja
siis . . . mõtelge ka teie selle kirja üle weel
järele. Muidu meie asi ikka hästi edeneda ei
taha.“

„Mõtelge järele, mõtelge järele! Mis seal
mõtelda on? Ega te ometi juut ole, et ka sea-
dusega kaubelda tahate. Pagan wõtku teid! —
Eusi jõugu teid! . . .“

Direktori abi hakkas eht Slawi wiisi ja-
jatama, tormas wiimaks toast wälja ja sõitis
minema.

„Das' sõidab! Küll tuleb homme tagasi,“
ümmises Stark ja läks teise tuppa. Seal heitis
ta endist wiisi sohvale ja mõtles asja üle põh-
jalikumalt järele.

„Asi on täbar“ arutas ta. „Eht saab
lusagilt raha ja teeb siis mind wiimajeks nar-
riks! — — — Aga kust ta saab? — Pole
wõimalik. Wõin jelle peale üzna julge olla, et
ta homme õhtul jälle siin on. Tarwis ainult
tugewamat pressti asjale peale panna.“

Tüki aja pärast tõusis Stark ülesse, pani
üli-riided selga ja läks wälja. Nähtu sammus
ta ühest uulitsast teise, pööras mitukorda ümber
nurga ja astus wiimaks ühte majasse sisse mis
„Wiini lohwimaja“ nime kandis.

Maja perenaene wõttis paksu külalist kõige
suurema sõpruslega wastu. Näha oli, et nad
ametnikuga ammuaegsed tuttawad olid.

„Ma soowiksin paar sõna neljasilma all
ütelda,“ mesistas pak.

„Kõige parema meelega,“ wastas perenaene
ja awas wäitese kõrwaltoa ukse. „Olge heaks! . . .“

Kui nad isekeskis olid, küsis Stark: „Kas
teil on midagi isearanis mõnusat ja täiesti wärs-
ket tagawaraks?“

„Du. Alles minewal nädalal noppisin ühe
aasalille: lihtne, aga ilus ja priske, nagu õun.“

„Ja wärste? . . .“

„Ja muidugi! Aga kuidas teie nüüd hä-
itselt nii juurenõudeliseks olete muutunud? See
pole ka sugugi nii tähtjas.“

„See ei ole mina. Mul tuleb kõrge käl-
aline ja see on suur asjatundja. Wõltsitud
lahkust ma talle pakkuda ei tohi.“

„Wäga hea. Ma ütlesin, et mul just praeg-
u sünnis eksemplar tagavaraks on. Ta on küll
alamast seisusest, aga ma olen ta nii wälja
foolitanud, et ta igapähega mõistlikult ümber
käia oskab.“

„Kas ma võiksin teda näha saada?“

„Jaa!“

Perenaene astus teise tuppa ja kästis seal:

„Alma, tooge jüa klaas kohwi liõriga!“

Perenaene tuli tagasi ja warsti tema jä-
rele astus noor neiu kohwikandikuga tuppa.
Neiu oli tõepoolest imeilus ja priiske, nagu jõe-
nupp. Ka painduw ja wäle oli ta: parunit
otse waimustas see liigutus, millega ta kohwi-
nõud laua peale pani.

„Wõid minna“ kästis perenaene, kui Alma
kästu oodates ukse kõrwale seisma jäi.

Kergelt pööras neiu ümber ja kadus.

Kui üks kinni oli, küsis perenaene:

„Koh? . . .“

„Tõepoolest tore! Ma sooviksin teda omale
perenaeseks palgata.“

„Olen nõus. Selleks ma ju, nagu teate, noori tütarlapsi oma juurde võtan, et neid koh-
tade peale sean.“

„Ja vahetalituse eest? . . .“

„Kakssada ümargust. Ei ole palju. Piika
on priske ja ilus ja mis peaaegu — värste.“

„Palju, palju, palju! . . .“

Barun raputas tagedalt pead,

„Kuidas armate. Ega minul häda ole.
Niijugusest lõbusast lapselt saan igal ajal lahti.
Pealegi on teda mul enesel praegu hädasti tarvis.
Kui ära annaksin, peaksin koha uue soetama.
Nii nägusad aga hõlpsasti ei leia.“

„Sada viiskümmend ja meie sõidame. . .“

„Ärge viitke asjata minu aega. Tunnete
ju mind ja teate, et ma niijuguse asja juures
kaubelda ei armasta. Pealegi on see teiesuguse
mehe kohta naremväärt väike summa.“

Barun ei rääkinud enam. Ta tõmbas
taskust kehala rahakoti välja ja luges peotäie kulda
emanda ette laua peale. Emand kogus raha
omale peosse ja kadus sellega teise tuppa. Seal
ühtes ta müüdnud neiule:

„Alma, ma olen sulle hea koha leidnud
See herra, keda sa teises toas nägid, tahab sind
omale wirtinaks. Sa oled muidugi walmis tema
juurde teenistusse minema. Palk on hea:
viisteistkümmend rubla kuu ja „kõik“ prii.“

Gelviimase sõna juures mõis emanda suu-
nurfades salajat naeruwinet märgata. Alma ei
pannud jeda tähelegi ja vastas rõõmsalt:

„Seameelega, proua.“

„Nojah: siis mine sinna ja tehke kaup
tindlaks.“

Alma läks. Wast minutit kümme wiibis
ta seal, siis tuli ta lählu tagasi ja hakkas oma
wäheseid asju kokku pakkima. Waststi peale selle
lastis parun woorimehe tellida ja nad sõitsid
minema.

Särgmisel õhtul widewika ajal ilmus direk-
tori abi tõepoolest jälle parun Starcki juurde.
Alma uskettella helistamata tõrmas ta majasse
sisse ja ruttas ilhest toast teise, kuni ta wiimaks
majaperemehe üles leidis. Selle ette wiiskas ta
ennast prantjatades sõhwale, lõi käed laua peale
lõua alla totku ja sõnas altkulmu paruni otja
wahtides:

„Kaha on tarwis . . . praegu just . . .
kohe filmapiigul. Muna mulle teda, aga ära oma
kirjaga jälle jorama hakka. Sellega on aega,
aga mina pean weel täna — ta tõmbas uuri
wälja — tunni aja pärast kolmetuhat rubla wälja
maksma. Muidu olen kadunud.“

„Noh, pole siis weel wiga,“ vastas parun
Stark aeglaselt. „Tunni ajaga mõib weel palju
ära teha: juudate weel mitmekümnele paberile
nime alla kirjutada.“

„Uhhh, saatan söögu teid.“

Direktori abi largas sohva pealt püsti ja hakkas nagu pöörane toas ringi jooksuma. Parun naeratas enesele iseteadmalt habemesse ja vajutas oma kirjutuslaua kõrval olema elektrikella nuppu peale. Silmapilgul lendas ilus Alma tuppa ja jäi läsku oodates ukse kõrvale seisma.

Parun viivitas meelega käsuandmisega, et direktori abile aega anda ilusat neiu silmitseda. Kuna Stark nagu mõttes enese ette laua peale waatas, jäi direktori abi keset tuba nagu liini naelutatult seisma ja wahtis ammuli suu ja silmadega neiuale, nagu mõnele imeelukale, otja.

Almal oli piinlik. Ta ei saanud dieti aru, kas mõdras herra tema hisjetuleku üle ehmatanult, ehk imestanult seisma jäi. Täbarast seisukorrast peastis teda parun, kes käskis:

„Too siia pudel weini ja kookisid!“ — Kärme leeranguga kadus neiu toast, kuna direktori abi nagu halwatuult ukse poole wahtima jäi. Alles siis, kui Alma uuesti sisse tuli ja meelt ülendama liigutusega maiuse-asjad paruni ette laua peale pani, märkas ametnik jälle liikuma hakata. Uuesti saatis ta nüüd toast lahkuwat neidu ahne pilguga ja . . .

Parun waldas klaasid täis ja ütles sõbrale: „Profit! . . . katsume natukene meelt lahutada.“ — Kutsutaw ei kuulnud sõna. Dummalt läis ta weel mõne korra toas ringi, astus siis

paruni ette laua juurde, wajutas käed sügawale puusatasfutesse ja küüsis:

„Ütle, inimene, kust oled sa niisuguse iluduse wõtnud!“

„Minu, majapidaja. Balkasim ta hiljuti omale; on ilus toa ehe, ja ma maksan selle mõnu eest temale heameelega paari rubla kuus rohkem palka, kui mõnele inetule kullinäole.“

„Kurimaim! . . . sul on kõik käepärast; elad nagu sultan. — Hulluks wõid sa inimese ajada.“

Ametnik hakkas jälle nerwiliselt toas ringi käima.

„Sõber,“ rääkis aeglaselt parun, „sa tead ju, et meie siamaani kõike wennalikult jaganud oleme ja seda ta edespidi teha wõime, ainult see pisuke allkiri. . . . Ja wastutus sinu kui ka minu eest jääb täielikult minu peale.“

„Kus ta on — see paber?“

Direktori abi istus prantsatades tooli peale ja haaras sulle pihku.

„Kannatust, kannatust sõbrake! Sooge oma klaas tähjalts, seni otsin mina paberi üles.“

Direktori abi jõi ja jäi mõtetesse. Seni kirjutas parun kiirelt mõned — nähtawasti enne walmis mõeldud read — suguwendade palwekirja tagumisele küljele ja ulatas siis paberi ülema ette allakirjutamiseks.

„Sa lähed ja maksad minu auwõla ära ja jätad mind õhtuks siia kodu hoidma?“ küüsis

ametnik ilma et ta filmi paberi pealt ära oleks pööranud.

„Jah“

„Ja ta on sul terve ja puhas — see toalill siin?“

Jah! Ta on puhkema pung — hingitus minu poolt heale sõbrale.“

Direktori-abi wiskas paberile nime alla, ilma et ta lugenud oleks, mis parun sinna oli kirjutanud.

Nüüd joodi weinipudel sõbralikult tühjaks ja koristati koogid hõbetaldriku pealt ära. Siis sõitis parun — kui „iseäraliste asjade ametnik“ — wälja oma ametikohtuheid täitma. Direktori abi jäi Alma seltsi kodu hoidma.

Õnnetu neiu! . . . Suurte lootustega oli ta kodukülalt wälja tulnud, et pealinnas enesele wolgemat tulewiku laua. Nüüd oli ta igatsenud „õnnemaal“ — isandate teenistuses. —

Särgmisel hommikul kaebas Alma pisarfilmil oma peremehele õhtuse liig sõbraliku külalise üle ja tahtis teenistusest lahkuda. Parun trööbis teda õige isalikul ja tähendas, et sellega weel midagi kaotanud ei ole. Pealinnas elatawat ikka hoopis teifiti, kui maal mõnes metsanurga küläs. Alma wõiwat enese tulewiku eest täiesti mureta olla. Tema — parun — wõiwat selle enese hooleks,

Neiu nuttis, nuttis ja jäi wiimaks rahule.
Rahu oleks ta ka pidanud minema.

Ridabel, mis parun Starck oma suguwendade palwekirja tagumise külje peale tähendas, oli suur mõju. Kiri saadeti tubermangu-linna ja sealt sõitis warsti peale selle asjatundja ametnik kohale järeleuurima, kui palju parunite palwekiri põhjendatud on. Ametnik oli oma mees ja tema wäljasõidu järeldusel tekkis Tammiku ja ümberlaudsete mõisate metsades maru, mis murdis ja häwitas. Wägewatest laanteft jäiwad mõne kuu pärast kaledad kännustikud ja haledad haounikud maha. Endine põline suurus ja elu nagu neelati ära.

6. Mart ja Helmi.

Pühapäewa õhtu oli. Külmataat tõndis esimest korda külätänawal, tähendas maapinda, näpistas alles haljaid puulehti ja tegi talumeestele liiret kartulite maast üleswõtmises. Oja äärde jõudes tuli taadil tahtmine — sellest üle sammuda ja tal oli nõu juba jääkoort weele peale tõmbama hakata, aga ta mõtles järele ja läks üle silla.

Kuu laotas lagedalt taewalaelt walfelt oma kollendawat walguft magawa maailma peale alla. Soodus tardus. Minult maanteel liikus ühtit

inimesepaaride. Seal sammusid Djatara Helmi ja Metsakuru Mart kõrnuti kodu poole. Nad olid mõlemad ühenurga elanikud. Helmi wane matel oli Sundiwälja raismiku ääres piiride ääres kohale mõisa maa peal. Mart oli sealtjamaalt lähedalt talurentniku poeg.

Kiriku juures seltsimajas oli sel ohtul pisuke piduõhtuke olnud. Seal oli Mart Helmiga kokku puutunud ja ta ei jättnud head juhuft tarwitamata, et neiu seltsis kodu tõndida. Niiisugust juhtumist oli noormees ammugi otsinud, sest juba kaua aega patises tal Helmi wastu midagi hinge taga. Nüüd oli paras aeg tord kätte jõudnud, et seda wälja puistata. Aga noorte salajutt ei tahtnud kuidagi jätkuneda. Sõnad jäid Marti teelepäralt peatama ja ahne kõht neelas nad sealt warsti waitides alla.

Kiirelt tõndisid noored inimesed üksteise kõrwal ja ütlesid mõne harwa, pealiskaudse sõna ilma ja maa kohta. Seda, mis neil püues patises, ei julgenud kumbki awaldada. Nagajalt saatsid nad salajaid pilkusi üksteise õhetawatele põskedele. Noormees tahtis paaril korral neiuale võimalikult ligidale hoida, eht koguni tema käestki kinni wõtta. Neiu hoidis aga seda märkades ennast eemale, ja nõnda läksid nad — tuliselt rääkida tahtes, kuid ometi wait olles, lähfu kodu poole.

Sundiwälja raismiku kohale jõudes ütles Mart:

„Lähme dige fiit otse — läbi lännuštiku. Saame wersta maad digem. Walge õõ: näeb minna küll.“

„Lähme kui arwad; parem kui warem pärale saame. Hiljaks jäänud olemegi,“ wastas neiu ja mõlemad hüppasid üle teekraawi.

Hundiwälja tagaotsas lamesid ikka alles need tatskümmendühessa puud, mis lordnik sinna kinni pannud oli. Nii rändas ühest kohtust teise ja mõisaomanikul ei olnud sellepärast õigust puud ära foristada lasta.

Pikkadelt männioksadelt olid pidemed maha pudenenud ja tüwede küljest koor paiguti ära kukkunud. Künpaistel walendasid puud nüüd nagu maha löödud ja ära lödunenud hiiglaste luukered. Terwe rägastik oli kontidega kaetud lahingiwälja sarnane.

Kusagilt puukülje alt hüppas jänes üles ja pani üle kiwide ja kändude tuhatnelja plagama. Baari sekundi pärast nähti ainult ta walget saba weel kuwalgel wälkuwat.

Helmi ehmatas. Temale tulid wanad Hundiwälja tondijutud meelde. Tahtmatalt hoidis ta ennaft Mardile ligemale.

Moormees — saatusse soowist erutatult — jostistas neiule kõrwasse:

„Homme õhtul tulen sulle külasse. Etis? Kas magad alles aidas?“

„Aidas magan küll, aga tulla sul ei maffa: ma ei lase sind sisse.“

„Miks?”

„Ei lafe . . . ja rohkem midagi.”

„Oled jonnakas?”

„Ei ole.”

„Mis siis?”

„Ma pean enesest lugu ja sinust ka. Ku-
said asju ei aeta öösel.”

Natukeseks wakis jutt. Ainult jalgade
astumist külmenud kõrte peal oli kuulda.

Siis küsis Mart jälle:

„Miksal ma sind siis jälle näha saan?
Aripäewal pole aega tulla. Pühapäew on laugel.”

„Pühapäewi on ennegi olnud. Pole sind
aga kunagi näinud.”

„Ei julgenud tulla.”

„Miks? kartsid Hundiwälja tonta?”
Helmi naeris. Mart wastas tõsiselt:

„Sind kartsin.”

„Münd? . . . Ja nüüd ei karda?”

„Ei! Nüüd . . . nüüd . . .”

Mart tahtis neiu umbert kinni haarata
et tegelikult tõendada, misjuguheid tundmused
temas nüüd Helmi vastu pakitsewad. Parajasti
olid nemad aga teelahkmele jõudnud. Neiu lip-
fatas nooremehe haarangust lahti ja jooksis minema.

Mart jäi nagu werstapost teekäänakule
wahtima.

Kui neiu oma kodu õue oli jõudnud ja
wärawat kinni pannes ümber pööras, siis hüü-

dis ta läbi õõvaifuse Mardile kes ikka alles tee peal seifis: „Head õõd!“

Mart märkas selle peale liikuma hakata. Ta kergitas kübarat ja läts. Süda pildus tal sees kuferkruuti — nii ilus ja armas ja karske oli see neiu.

„Ma pean temale kosja minema, warsti kohe, mõlkus terve tee mehel meeles. See mõte ei jätnud teda ka kodus maha. Lõõ juures, magades, süües — igal pool nägi ta ikka ühte ja sedasama — Helmit.

Rehjapäewa õhtul, kui Mart päematöö lõpetanud oli, läts ta tahtmata õuest taha aida ja waatas igatsedes sinna poole, kus Helmi isakodu maja-ühtikesed läbi widewiku mustasid. Nagu jalasunnil hakkasid poisj jalad liikuma ja warsti leidis ta enese Djatare aia äärest. Ta toetas tüünarnurkadega aiaroomiku peale ja waatas õue. Kõdit oli wainne. Majarahwas magas nähtawasti juba. Siinsamas aia ääres oli ait ja seal puhkas nüüd tema hea Helmi. Kuid ei . . . näe — seal aida trepi ees liigutas kee i. Mart waatas teraselt. See oli lehm, kes toobri seest midagi söi. Sehma kõrwal liikus midagi walget. Mart wahtis ja tundis wiimaks, kuidas punahoog üle ta näo laenetas: see oli lüpsja ja mitte keegi muu, kui Helmi.

Silmopilgul kargas noormees üle aia ja oli paari pika hüppega lüpsja juures. See oli tõepoolest Helmi ja enne kui ta üles tõusta ja

Amber waadata sai, oli noormees tema pea kätte
wahahele haaranud ja tugewa muju tema otjaesi-
sele surunud.

Alles siis targas neiu püsti.

Sellest ehmatas lehm ja löi lüpsiku jalaga
ümber.

Õnnetust nähes tohtus Mart omalorda, ega
saanud sõnagi suust. Nagu patukahetseja seis-
ta Helmi ees.

Viimaks segas neiu waitust:

„Sina, Mart! . . . kuriloom: tohid inimest
sedawiisi hirmutada!“

„Lüpsik läts ümber. Mis nüüd saab!“

„Pole wiga! Sääll polnud weel palju
piima: ma alles hakkasin lüpsma.“

Waitus — — —

Siis jostistas noormees:

„Helmi, ma ei saa ilma sinuta elada.“

Neiu ei wastanud. — Jälle waitus.

„Helmi, ma tulen sulle koerja.“

Nüüd pani neiu lüpsiku aida trepi peale,
ajas enese firgete, waatas nooremehete oja ja
ühis:

„Kas tõeste tulla tahad, wõi teed sa nalja?“

„Tõesti.“

„Sa ei naljata?“

„Ei.“

„Ma ootan sind ammugi, Mart!“

Viimane ütetus kolas sõinal, sulawalt.
Mardi peale aga mõjus ta nagu walgulööf.

„Nüüd ei lase ma sind enam käest ära lipjata,“ hõiskas ta. Ta siis nähti tema tugevaid käsi pimeduses liikuvat ja lahte kogu ühelt koftu sulawat.

„Kas lähed nüüd ära kodu? Sina lähed pimedaks: ma ei näe enam liipsta.“

„Jah, aga millal ma võin tulla?“

„Seda tead sa ise paremine.“

Kad lahkusivad. Neiu asus jälle lehma juurde ja noormees sammus rõõmsalt kodu poole. Mõlemate pead olid nüüd selged.

Mart oli kindla iseloomuga mees. Ühegi asja juures ei armastanud ta kõhelda, ega weinitada. Mis ta tegi, seda tegi ta kindlalt ja põhjalikult.

Nüüd oli ta nõuks võtnud — kosja minna ja seda ta ka tegi.

Enne avaldas ta asja ka oma vanadele vanematele. Neil oli hea meel.

Särgmisel laupäeva õhtul sammus Mart, weinipudel taskus, ütsinda Djatari poole. Sobitajaid sokutaatiseid, kes wiinapudelite taga asja kallal ammutada armastasid, ta ei sallinud. Sellepärast läks ta üksi.

Peale lühikest jissejuhatust ütles Mart Djatari vanamehele:

„Siin on üks mees, üks pudel weini (selle juures pani ta pudeli taskust laua peale) ja üks käsi. Kas võtate need asjad vastu: ma tuln teie Helmile kosja?“

Vanamees wõttis kae heameelega wastu ja palus Marti, kes püsti tõusnud oli, istuda. Siis wõeti wiinapudel lahti; ema otsis ülevalt lapist kaks pitsklaasi, mida kümnel aastal teegi enam polnud liigutanud, wälja ja tõi laua peale. Helmi, kes eeskambriis pliidi juures tallitas, kutsuti sisse; kaks torda joodi klaasid tühjaks ja pulmad määrati esimese lumete e ajaks kindlaks.

Helmi õhetas.

Mart punetas.

Mõlemates tussus tugew elujõud, ootas ja otsis teed wäljapeafemiseks, uue loomiseks.

Silja õffel lahkus Mart. Helmi saatis teda kuni poole teeni.

Külmataat oli noorepaari wastu helde. Warsti hakkas ta lund wähehaawal pilwedest maha riputama ja paar päewa enne Mardi-päewa oli juba üsna hea lumete.

Müürid polnud pulmadega ka enam asja wiivitada. Noored läisid õpetaja juures ära ja pulmad pidid kahe nädala pärast, otse Mardi „oma“ päewal olema. Et mitte kahel pool pidu pidamisega asjata kulufid teha, otsustati pulmad ainult Mardi wanemate kodus ära pidada. Helmi wanemate majas ei olnud pealegi sündsajid ruumid pidustamiseks. Mardi juures oli lugu selle poolest märkja parem. Peremeest ennast seal talus ei elanud ja terve talumaja oli selle tõttu rentniku — Mardi isa käes tarwitada.

Pulmade eelpäewal oli peigmees tagumise wäikese kambri kordaseadmisega libedasti ametis. Sellest toalesest pidi ju nende tulewane kullane kodu, nende õnnetempel saama: armas Helmikene pidi siin wagusat, sõbralikku puhkepaita leidma.

Õsiotja ei mõtelnud Mart toa kordaseadmiseks küll midagi ettemõtta, sest neil polnud peremehega peale suusõnaliku rendilepingu mingit pikema-aja kaupa ja teadmata oli sellepärast, kui kauaks see loht neile elamiseks jääb. Aga kui pulmapäew lähemale jõudis ja peigmees oma toa suitsunuid ja määrdinuid seinu hoolega tähele pani, siis tuli ta otsusele, et niisugust kodu Helmile pakkuda ei tohi. Häbi on niisuguste seinte wahetele temakeste puhtaid, hoolega hoitud majasju sisse wiia. See aeg aga ei olnud enam kauge. Tuba enne pulmi pidi peigmees, nagu see neil eneste wahel maharäägitud oli, mürsja tapi, kummuti ja woodi uude koduse wiima. Ja weel wiimasel filmapiigul sõitis siis Mart linna, tõi tarwilise osa tapetisiid ja oli nüüd pulmapäewa eelpäewa hommikul — kambri uuestitegemisega lõwasti ametis. Sõunaks lootis ta selle tööga walmis saawat ja siis tahtis ta Helmi kraami järele minna.

Kell löi kümme, kui noormees wiimase paberikanga seinale külge seadmise lõpetas ja siis nägusaks muutunud tuba heameelega waatlema läi. Tuba pooleöö ajal oli ta üles tõusnud ja ilma wahetpidamata kuni sitamaani töötanud.

Nüüd oli töö valmis. Toal oli ka hoopis teine nägu. Mees ei mõdinud enne arvatagi, et nii hõlpsa waewa ja wäikese kuluga ruumi täiesti uueks teha võib. Rõõmsalt, nagu wäikene laps kes omale paberist majakese ehitanud, waatas ta toas ringi ja arutas mõttes:

„Siia seina paneme temakese kapi, siia kummuti ja siia wisk woodi.“

Woodi . . . — — —

Nagu unistades jäi noormees seisma ja tema poolkinnised silmad waatasid liikumatalt sinna seina poole, kuhu Helmi woodi pidi tulema. Ta waate ette kujunes puhas, walge aie ja selle peal puhkas walges riides lahtiste juuks- tega tema Helmi . . . tema armas magus Helmi . . .

„Mart!“

Hüüdja oli emo, kes pidu wastu walmis- mistamisega veel suurema hoolega ametis oli, kui poeg. Tuba hommikust jaadit küüris, teetis ja tüpsetas läbe naesterahwas. Tema ainukesed poja pulmad ei tohtinud ju ilmarahwa naeru asjaks saada. Uga puudega oli agor emale kimbud. Need olid märjad: ei tahtnud, ega tohtnud põleda. Kawa mäsšas wanake nendega. Wiimaks lõppes ta kannatus otsa ja ta läks poja juurde abi nõutama.

Mart ehmatas, nagu oleks teda kuriteo pealt tobatud. Punetades ruttas ta toast wälja.

„Mis on, ema?“

„Suud on toored, pai pojale. Nendega ei saa ma küll ju pulmi ära pidada; wisisewad teised paja all aina. Täna weel aega nendega jannata, aga kus homme siis seda saab. — Pead mulle midagi kuiwemat läitiseks katsuma!“

„Jah ema ma waatan! Enne peaksin aga nüüd Helmi asjad ära tooma. Öhtupoolikul pole hobusel aega. Kas seni saad kannatada?“

„Kui ma homseks saan; täna pole neist tähtegi!“

„Nojah: öhtuks ma nuretsen.“

Pois waatas weel kord üle läwe oma uueks tehtud tuppä ja ruttas siis wälja hobust ette panema.

„Sõge, söö ka omete wahel! Selle unustad koguni ära. Täna pole weel iwa marjagi maitsetunud,“ hüüdis ema temale tagant järele.

„Küll homme tajun ära, mis täna wõlgu jääb,“ hüüdis Mart ja kadus.

Baari tunni pärast tuli õnnelik peigmees kraamikoormaga tagasi. Mätaat oli oma hobuse ka ette pannud ja tõi teise koorma.

Mart kutsus oma isa, kes rehe all saetanudest pikka pulmalauda kokku seadis, ka abiks ja kolmeleksi kandsid nad mörtsja kraami Marti uueks tehtud tuppä. Mäpapa lortsunud silmanurgas säras salajane rõõmupisar, kui ta nägi, mis suguse hoolega tema tütre tulekut ettevalmistatud oli.

„Mart on sulle üsna faksja saali siisse seadnud,“ ütles ta kodu tagasi jõudnult tütrele. „Seal võid elada, nagu mõisa proua.“

Helmi priske näo üle lendas neid sõnu kuuldes hele õnnepuna. Ta viskas torra wälkuwa waate isa rõõmsa näo peale ja triitis siis jälle hoolega oma pesu edasi.

Kui teised ära olid läinud, astus Mart oma tuppa, tõmbas ukse kinni ja wiibis nagu uues ilmas. Huwitusega filmitseis ta Helmi kappi, kummutit, woodit ja woodi kotti. Eht nenda asjade küljes küll mingit iseäralikku määrgata ei olnud, siiski huwitasid nad õnnest joomastanud peigmeest nõnda palju, et ta neid mitu päewa ilma söömata ja joomata wahtida oleks wõinud.

Miataat oli ühes teiste asjadega ta fuure linasse kõidetud riidekimbu kaasa toonud. See seisis woodi peal. Mart awas lina ühe nurga ja waatas siisse. Naesterahwa pesu paistis sealt wasta. Peigmehe huwitus kaswas. Ta wõttis lina sõlmeist lahti ja hakkas ta siju filmitsema. Seal olid ilusasti kokku pandud naesterahwa färgid, ninarätikud ja muud asjad. Mart wõttis ühe färgi lätte. See kukkus rullist lahti. Kui kena oli ta: pehme, puhas, ilma läisteta. — — Ja mis need siis seal on? Säärtega. . . Imelid. Mis sel Helmil kõik ei ole! Kuul ta seda kõike on õppinud! — — — Ja kui ilus, kui armas, kui huwitam see kõik on!

Nooremehe näpud wäri'esid nagu palawikus, kui ta armast warandust sõrmitses ja waatles. Ta filmad sõgusid peas nagu tulejõed ja süda põksus sees kuuldamalt.

Häkitseft kuuldufid sammud: keegi tuli. Nähtu löi noormees lina pesu ümber kottu ja ruttas toast wälja.

„Kas katsud nüüd puid waadata, pojake?“

„Jah, emake!“

Noormees ruttas wälja ja waatas õues ringi. Seal ei leidunud midagi, mis kirwe alla oleks hakanud. Waja oli filmad metsa poole pöörata.

Ilm hakkas ta juba hämardama ja Mart sammus õue wärawast wälja, ilma et ta järele oleks suutnud mõelda, kuhu ta just minna tahab. Ta mõtted olid ikka alles Helmi ja tema magusa waranduse küljes linni. Mafinlikult sammus ta edasi, kuni ta metsa äärde jõudis. Alles siin ärtas ta unistuseft.

Mis siit wõtta?

Mõisa suure metsa ääres elades oli Mart jelles teadmises üles kaswanud, et jületäie hagude toomine metsast — mingi kuritegu ei ole. Seda tegid kõik ümberkaudsed elanikud, tegid tema wanimad ja tegi tema ise ka. Nad pidasid metsa niisamasuguseft üleüldiseft loodusewaraks nagu wett ja õhku. Põlwest põlwe oli see teadmine neile kisse kaswanud ja uut kõlblusetunnet selle afemele ei olnud weel keegi nende hingesse istu-

tada suutnud. Mart ei küsinud jellepärast ise-
endalt — kas võtta? vaid — mis võtta?
Selle juures tuli tal Hundiwälja raismit meelde.
Seal oli mahalastud punde küljes kuivi offi
küll ja küll. Ta sammus sinna, murdis masin-
likult suure seljataie offi, wöttis rihma wöölt,
kõrtis nad sellega kimpu, tõstis olale ja sammus
kodu poole. Siis tuli ta weel teise korra ja
ta kolmanda. Waimustatult sammus ta edasi-
tagasi, ega pannud tähelegi, mis ta dieti teeb.
Sellegi peale ei märganud ta tähelepanemist
pöörata, et jäljed tema käikudest lume sisse maha
jäid. Temale waatas igast põesast, iga puu kül-
jest, igalt teeharult Helmi kaju wastu. Seda
nägi ta. Muud midagi.

Kui ta kolmanda seljataie hagu kodu tõi
ja rehetuppa ahju kõrwale maha wiskas, siis
küsis ta emalt, kes ahjust leibu wälja wöttis.

„Kas aitab juba?“

„Küllalt, küllalt, pojale! Rehealt saab
hõõwli laasta ka. Kohkem pole tarwis.“

Õhtul wiibis Mart pooleööni oma kambri
korraldas, waatles ja unistas. Wiimaks istus
ta wäsinult Helmi woodi äärele ja toetas õnne-
wärinas pea mõrsja pesukimbu peale.

See oli õnnis unenägu, milles noormees
nüüd wiibis ja unenäoks ta ka jäigi, sest warsti
wajusid unistaja wäsinud silmad magama uinu-
des kinni.

Kui Mart ärkas, koitis idataemas juba hommik — pulmapäema hommik. Müüid ei olnud aega enam puhata. Ruttu jalule, sest enne wõeraste tulekut oli weel palju korraldust! Mart ruttas kambriist wälja. Isa ja ema olid juba enne teda jalul. Ka olid naabripereist mõned naesterahwad, kes pulmatalitajateks olid kutsutud, sinna jõudnud. Koik hakkasid hoolega ametisse ja külaliste tulekuks oli pidumaja, nii seest, kui ka wäljastpoolt, täielises korras.

Kella kümne ajaks hakkasid wõõrad koguma ja kella ühe ajal sõitis pulmarong — peigmees oma toreda kõrwiga eesotsas — pulmamaja duest wälja. Helmi kodust mööda minnes seltsisid mõrsja-poolsed pidumõõrad rongi hulka ja siis pöörati kiriku poole. Mõrsjat sõidutas tema isa. Nõndasamuti oli ka peigmehele isa kaasas. Tegassõidul pidid wanad ühe saani peale istuma ja noorpaar Mardi hobusega sõitma.

Kella neljaks oli laulatus läbi ja pulmarong ruttas lõige rõõmsamas tujus pidumaja poole tagasi. Helmi istus Mardi kõrwal ja pani tähele, kuidas see õnnetuhinas iga natukese aja pärast temale otse püüdis waadata, nõnda et ta ergu kõrwi juhtimisega hästi toime saanud. Mart jälle tundis, kuidas tal Helmi kõrwal palaw hakkas, kuidas magus, meeldiw soojus läbi riiete tema juurde tungis ja kõigist liikmetest õnnestawalt läbi käis. Ja jooawastanult wõjutas mees ennast neiuks — ei: naesele —

ligemale. Helmi kallis nüüd seda. Ta ei hoidnud ennast enam eemale.

Kodus oli tulejate vastuvõtmiseks kõik valmis seatud. Pikk, roogadega üle kuhjatud pulmalaud ootas pidulisi. Kui hobused warju alla olid asendatud ja suuremad riided seljast ärawõetud, siis asusid pulmalised kõige lõbusamas meeleolus pidusöögile.

Helmi oma lumivalges ülikonnas, mirdi-pärg peas, õhetas nagu diennupp. Mart oli elaw, priske ja rõõmus.

„Kas paarite,“ sojistasid piduöödred neid waadeldes.

7. Wälk selgest taewast.

Oli see saatusse tahtmine ehk õnnetu juhtumine, aga sellamal ajal, kui Marti isamajas rõõmuft pulmapidu peeti, hullus Tammitu parun piis seljas ja loer järel — metsa mööda. Parun oli wahwa jahimees ja nüüd, esimese lume ajal, oli jäneste lastmiseks kõige parem aeg.

Beatelõuneks jõudis mõisnik Hundiwälja raismikule wälja ja seadis sammud siina poole, kus siini pandud puud oma luitunud offi lume seesse toewa poole sirutasid. Ta tahtis järele waadata, kas puud ikka alles ja terwed on. Mitu korda oli ta juba tähele pannud, et puude küljest offi ära oli murtud ja oli siis metsawa-

hile loredaid noomitusi teinud. Nüüd tahtis ta näha, kas asi paranenud on.

Kohale jõudnult pani ta imestades tähele, et keegi just värskelt puid laastanud oli ja pealegi õige suurel mõõdul. Õksade tüüfid olid alles päris walged, maas leidus värsket prügi ja näe! — seal olid lume peale jäljedki selgesti näha, kust waras mitu lorda edasi-tagasi käinud oli.

Kohe hakkas wihane parun wandudes ja sajatades jälgi mööda edasi sammuma. Jäljed juhtisid teda otse Wardi isamaja ukse ette. Waimustatud peigmees oli ilma paha aimamata kõige õigemad teed tarwitanud. Nüüd sammus selleksamal teel ennenägemata hirmus õnnetus temale kaela.

Pulmamajas joodi parajasti terwitusejooti ja lauldi „nad elagu,“ kui parun — püss käes — ukse ette astus.

Et wäljas kedagi ei olnud, siis ei sõandanud tuleja kohe fiske tormata, waid jäi läwe peale peatama. Raua ei tulnud tal oodata. Pilgufese aja pärast tuli perenaene — Wardi ema — lambriist wälja ja tahtis rehetuppa minna. Lämäl parunit nähes, kel püss käes, jäi ta nagu halwatult seisma, ega saanud sõnagi suust.

„Mis täie seal lougama! Täie minu metsast puid warastanud olema!“

„Di Sumal-Isäke, paruni-herra! ei ole meie seda teinud. Ei ole me sõrmepikust pulgalest ka wõtnud. Elame küll siin metsa külje

all, aga peale jelle, mis raha eest ostetud, ei ole me farjavitja ka võtnud."

"Täie Hundiväljalt haggukht warastama ja siia toonu olema. Jäljed jeda näitama."

Nüüd tulid emakesele tuivad ofjad meelde, mis Mart eila metsast toonud oli. Enne ei tulnud tal neid mõttesegi, sest parun rääkis puudest. Herra sõnadest ehmatatult waatas emale tahtmatalt üle lahtise ukse rehetuppa, kus suurem osa ofjadest praegu alles ahju kõrwal seisid.

"Kui ta ära näeb!" . . . fähwatas õnnetul eidekesel läbi pea ja ta wiiskas hirmunud pilgu paruni näole. Sellest sai parun tahtlaselt, waatas omakorda rehetuppa ja sõnas:

"Näitap mulle, mis teie ahjus põletama!"

"Mis siis põletame paruni-herra! . . . Nii-
samuti ofjakesi ja puutükikesi, mis metsast raha eest kokku tõstnud oleme!"

Ja et paruni tähelepanemist rehetoa pealt ära pöörata, seadis eit ennast läwe peale warjuls ette:

"Waadake, paruni-herra! seal nad on wäljas õue peal."

Parun aga ei waadanud. Tema puuris oma waate poolpimedasse rehetuppa, filmas seal ahju kõrwal ofi ja astus siis, ehmatanud eite püüfirauaga eest kõrvale tagandades, üle läwe tuppa siise.

„Mis neid siin olema? Kas neid mitte minu haggiht olema?“ lärtis ta ümber pöördes eidele.

Emale ei saanud enam salata. Põlkenurgaga filmi pühkides astus ta vihase herra ette ja palus:

„Kulla paruni-herrake, poeg tõi need eila õhtul metsast küll — ma ei tea, kas teie metsast wõi mujalt. Ma ise sundisin teda tooma. Tal täna pulmad. Minust wanast inimesest ei saa enam õiget perenaist, siis wõttis teine Ojatar Madu tütre ära. Pulma ajal palju tegemist, paruni herra. Tõime ja teime ka, mis saime — nagu ilka waeste inimeste asi. Mo ei olnud midagi paja alla panna. Wa otja närved wäljas märjad: ei põle. Siis sundisin Marti midagi läitiseks tooma. Kui ta n'd tõesti wõttis mõne otjakese — andke andeks, paruni herra! Tal täna pulmad. Ei puutu tema muidu oma näpuga wõbra warasse.“

„Kus tema olema — see Mart?“

„Andke andeks, kulla paruni-herra! Kuidas ma kutsun teda: tal pulmad!“

„Sina wait olema ja oma poeg siia kutsuma.“

„Oh ja püha Jumal küll! . . . Sa taewane ija! . . . Andke n'd ometi andeks, paruni-herra!“

Eidekene wärises nagu haawaleht ja jurus trampliku wärinaga põlle filmade ette, kust pisarad ojana wälja purtskasiid.

„Wargats . . . pulmarahwa seast mõetakse
peigmees je tehtakse wargats! Issand Jumal —
kus jelle häbi ots!“

Waene emafene ei saanud oma ahastawat
mõtet lõpetadagi, kui lambri uks lahti läks ja
Mart wälja astus. Terwise-wiin oli otsa lõp-
penud ja peigmees tahtis seda sahwist tooma
minna. Kehetoas parurit püssiga ja nutwat
emat nähes jäi ta kohmetanult seisma, ega saa-
nud sellelt mõistatuslikust nähtusest sugugi aru.
Et eila toodud oksad jellele etenduslele põhjujeks
olid, see ei kullunud tal kuidagi mõttesse. Si-
gemal filmopilgul tegi paruni kare heal temale
seisukorra selgeks.

„Kas sina see Mart olema, kes minu mets-
sast puid warastama?“

„Mina . . . jah . . . ei paruni-herra,
ma ei ole midagi warastanud.“

„Aga need haggusht siin? . . . Kas nemmad
isse Hundiwäljalt siia tulema ja jäljed maha
tegenia?“

Mardi hinges pahwatas nagu tulepurtskaw
mägi häkitiselt lahti.

Taewane Jumal! . . . pulmapäewal! . . .
Ja mis pidi ta wastama! — Salata ei saanud.
Oksad olid ju näha ja et jäljed maha jäid, seda
teadis õnnetu peigmees ka wäga hästi, aga ta
ei mõistnud sellest wisukesest asjast mingit paha
aimata. See ei olnud esimene kord, kunas ta
metsast seljaga oksti tõi. Kunagi polnud mingit

paha tagajärge olnud, aga nüüd . . . kest pulma päeval. . . Beri tungis Mardile pähe ja ta mõistus ähwardas segamini minna. Kuid aega ei olnud wiita. Sees wakis laul ja wist juba märgati tema hiljaks jäämist. Rähku astus ta paruni ette ja rääkis paluma healega:

„Ma tõin küll, paruni-herra, need otsad teie raismikult. Andke mulle andeks, ma paluu. Ma maksan nad mitmewõrra ära! Arge tehke mulle seda häbi, et pulmarahwa ees mind wargaks teete!“

Parunile tegi nooremehe hingepiin nähtawasti lõbu, sest ta hüüdis ähwardawamalt kui enne:

„Sina ühes minuga mõisa tulema! Mina protokoll teha lastma ja sinu kinni panema!“ — Tema tekkus nuusjudes koldekawile. Mardil oli tahtu ilmud Helmi ehmatanud näoke. — Toas oli peigmehe hiljaks jäämist tšhelepandud ja rehetoast wõerast, erutatud healt kuulnud. Helmi ruttas sinna.

„Mis on Mart?“

Mart pööris ümber. Temale just nagu oleks keegi pangega kuuma wett taela wisanud. Helmi . . . mis pidi ta temale wastama. Esi-mehe waluga oli ta oma nooriku hoopis unustanud. Kuid wastama pidi.

„Ma tõin eila Hundiwäljalt paari sületäit tuiwi offi. Nüüd paruni-herra tahab mind pulmapäewal wargaks teha.“

Helmi mõistis loik. Ta tundis paruni karmust niisugustes asjades, jest ta oli ju mõise landimaal üleskaswanud inimene. Ahe silmapilguga awanes nooriku filmade ette ilu täis hädaohtu, muret, õnnetust. Ilusad lootused puunefid. Mõrsjapärg näis walukrooniks saawat.

Kuttu tegi ta otfuse: astus wihase paruni ette, murdis oma lohmetanud käsa ja palus:

„Andle andeks, paruni-herra! Me tajume selle teile kümnewõrra ära.“

Barun mõdtis ilusat noorikut ahne pilguga. Tema rüütliliku näo üle lendas nilbe wari, mis waewalt nähtawa muigatusena suunurtadesse ära kadus. Silmapilgu waitis ta, nagu kaheldes, mis teha. Siis aga asus endine karmus jälle ta kõrgile näole ja juuresolejad kuulsid karedat hüüdu:

„Ah selle tarwis täie minu mäts tinni panema, et täda warastama ja pulmad pidada woima! Mina wiimane lord ütlemis: sina ühes minuga moisa tulema.“

Mardi hingeline seis lerkis sinnamaale, kuhu heidutatud inimene siis jõuab, kui ta armupaluwast seisukorrast — selle wõimetust nähes — wastuhakkamisele üle läheb. Erutatud, aga kindla healega wastas ta:

„Ei, paruni-herra, täna ma ei tule. Täna, nagu näete, pean ma oma pulmi. Homme tulen ja siis tehke, mis arwate.“

„Ah fina mitte tulema! . . . agga mina
tatsuma, kas fina tulema voi mitte.“

Ähtides tormas vihane juurnik nagu maru-
tuul uksest wälja ja läks pooljookstes minema.
Suimesed hoidsid hirmunult eest kõr.wale ja waa-
tasid lahkujale nagu eemale hirmutatud kiskjale
loomale järele. Mart ja Helmi wahtisid nagu
halwatult üksteise otsa. — — —

„Mis siin oli?“

Küsimus kõlas vulmaliste hulgaft ja wäike
tülje mees tungis, enesele küünarnukkidega teed
tehes ettepoole. See oli Marti onupoeg —
agar, nupukas peremees.

„Mis siin on?“

„Mis siin on! . . . Eila tōin Hundiwäljalt
paari sületäit kuimi oksa. Müüd sattusin paru-
mle selle ees jäneseks: jälgi mööda järgi tul-
nud. — Siin nad on.“

Mart näitas ahju kõrwal hunnikus olewate
puukontide poole. Onupoeg astus üle läwe re-
hetuppa ja silmitses oksa.

„Kust ja wõtsid — riidast wõi puude
küljest?“

„Puude küljest . . . Hundiwäljal maha-
lastud puude küljest.“

Onupoeg astus peigmehe juurde, patsutas
temale peoga selga mööda ja hüüdis:

„Sõber, ära muretsa. Selle peale wõib
meel klaas õlut ära juua. Matjad kahelortse
hiina — muud ei saa ta sulle midagi teha.

Kas mõni teda ei tea mõi! . . lõugab ainult. —
Lähme lambriisse!^a

Ja ähe läega Marbi, teisega Helmi läeti
finni haاراتes wiis ta mureliku noorepaari lamb-
riisse. Warsti oli seal pidu endises hoos.

Noorepaari südamesse aga ei tulnud pidu-
tuju enam tagasi. Nad jaatfid aegajalt arglikka
pilkufid aknast wälja, nagu ootafid nad liginewa
hädahoju kohale jõudmist. Nende kartus ei ol-
nud põhjendamata. Parun tormas pulmamajaft
lahkudes ühe hooga kuni metsja äärde, tõmbas
seal wäikele wile taakust wälja ja puhus kõige
jõuga sellekse. Warsti peale selle oli hobuse
nohisemist ja labjade müdinat kuulda. Kutjar,
kes parunit jahikäikudel alati ratsahobusega jaa-
tis, sõitis ligemale.

„Seidap fina filmapill politseinik järele
ja toop tema siia wargad finni wotma! Aga
rutto! Pool stund pärast tagas peab ollema!“

Kutjar kihutas minema ja parun uitas
tagasi „Hundiwäljale.“ a

Umbes tunni aja pärast tulid l gedal, wa-
lendawal raismikul laks ratsanikku nähtawale,
kes kiirelt ligemale kihutasid. Warsti olid nad
päral.

„Tere, paruni-herra!“

„Täre! — Nemad siit oljad warastanud
olema. Mina jälged peal finna minema ja moisa
tutsuma. Ei tulema; nemmad pulmad pidama —
purjus teis olema. Meie tema mõisa wiima.

Siin tüli woima tulla; ei saama protokolli teha."

"Kes on warastanud, paruni-herra?"

"See seal, kus lipp olema."

Barun käskis kutsari hobuse seljast maha tulla, istus ise asemele ja siis sõitsid nad politseiniku seltsis pidumaja juurde. Kutsar kästi jalgsi järele tulla.

Pulmamajas hõisati ja lauldi. Meestel olid juba pidu pead otsas. Tulijad jäid nõutult ukse ette peatama. Naste oli otsustada, kas sisse minna, ehk mitte. Nähtawasti kartsid mõlemad.

Viimaks ajas parun oma hobuse otse maja akna alla ja koputas ratsapiitsa warrega vastu klaasi.

Keegi ei kuulnud. Sees kestis laulmine edasi.

Barun koputas uuesti ja nõnda kõwasti, et aknaruumt kirjisedes puruks langes.

Sellepeale jäi sees kõik waitseta, aga wälja ei tulnud keegi. Nähtawasti aimasid seesolejad, mis tulemas ja kartsid õue tulla, kus ilm wahepeal juba pimedaks oli läinud.

Barun pööras hobuse akna alt ära ja ütles politseinikule:

"Lähep täie sisse ja kutsup tema wälja — see Mart!"

Politseinik ronis, nii wastumeelt kui temal see ka oli, hobuse seljast maha ja lõiis looma aia külge kinni. Siis sammus ta lambrisje.

„Tere!“

Reegi ei vastanud. Mehed olid endid ette-
kambriise salka kogunud ja wahtisid üle üksteise
peade politseinikule vastu.

„Kuidas see asi on? Kes on siin see
Mart, kes paruni metsast hagu on warastanud?“

Mart, kelle pea selge oli ja kes sellepärast
kõige pealt kohmetusest toibus, astus ette:

„Mina olen see. Ma ütlesin seda ju pa-
runile ja töötasin homme mõisa tulla asja oien-
dama. Mis teie siis nüüd weel tahate?“

„Paruni-herra tahab, et te täna peate mõisa
tulema. Ta tahab protokolli teha lasta.“

„Nüüd? . . . öösel? . . . Ma ei tule, tehke
mis te tahate.“

„Teie peate tulema, kui mina seda nõuan.“

„Tehke siin protokoll! Miks ma mõisa
pean tulema? Ega seal kellegi kohus, ega po-
litsei ole.“

„Siin . . . siin mõhib tüli tõusta, sest teil
on piisav aeg ja mehed pole lained.“

Wahupeal oli hoolikas Helmi, kes ehmatusest
ka juba toibunud oli, Mardi onupoja, kes no-
kastanud olekus magama oli jäänud, woodist
wälja kistunud, temale asjaloo lühedalt ära se-
letanud ja tõi ta nüüd käefõrwal ettekambriise
Mardile appi.

„Mis? . . . Kes? . . . kurat! . . . Ma . . .
waan, kes tohib tüli teha!“ pomises unise
mees ja kiskus filmi peoga lahti. Waimaks fil-

mas ta politseinikku ja pistis siis weel hullemini wanduma:

„Mis, kurat! . . . Kas teie tohite siin aknaid puruks lõhkuda? Mis? . . . Kui meie ka terve metsa siia oleksime kirinud, aknaid ei ei tohiks teie lõhkuda! Mis? . . . Teie eneste lohta on waja protokoll teha: lõhute inimeste majad maha. Mis? . . .“

„Mina ei lõhkunud akent.“

„Teie ei lõhkunud! . . . Kes siis?“

„Parun koputas akna pihka. Ta on wäljas.“

Paruni seal olekust teada saades jäi onupoeg pisut taltsamaks. Ta taarutas jalgade peal, mõmises ja mõtles, mis ütelda.

Tuba tahtis ta suud awada, kui häkitselt wäline uks lahti wirutati ja paruni ratsasaapas jalg läwe peale ilmus.

„Kas teie ei tullep jo?“

„Tema ei taha mõisa tulla. Nõuab, et siin protokoll tehtaks.“

„Kui tulla ei tahap, siis meie tema kinni siduma ja mõisa wiima. Waras mäie siduda woima.“

Ja parun astus üle läwe sisse.

Helmi tiljatas ja haaras Mardid käest kinni.

Mart ise seisis nagu halwatult.

„Woehh Jumal Ssapojake!“ . . . oigas Mardid ema ja langes kummuli woodisse.

Meheed waatasid lohmetanult ringi, nagu otsiksid nad teed põgenemiseks.

Notkastanud onupojal jooksis seda jõuetult
nähes tuline vihahoog läbi liikmete.

Mühisedes haaras ta ahjunurgast roobi ja
karjus:

„Katsuge, saatanad, siin kedagi puudutada!
Ma ütlen: siis teie seda ilma enam ei näe!”

Ja vihaseft keerutas ta roopi õhus.

Sellest oli küllalt.

Barun põrkas hirmunult tagasi ukse poole
ja karjatas:

„Nemad mäsama! . . . Nemad vastu
hakkama! . . . Mina shandarmid kutsuma.”

Ja uuesti tormas ta tulivihaseft majast
välja.

Politseinik ei teadnud, mis teha, — kas
ära minna, ehk sinna jääda. Ta astus kohme-
tanult paar sammu ukse poole, tuli siis tagasi
ja oleks nagu midagi ütelda tehtnud.

Siis aga pööris ta häkki jälle ümber ja
sammus uksest välja. Barun oli juba ära sõitnud.

Teel nähti musta hobusekogu liikuvat, mis
nagu lind kiirelt edasi lendas.

Ka politseinik sõitis minema. Teel sai ta
kutsariga kokku, kellele parun mööda kihutades
oli hüüdnud:

„Käsep pollitse! moisa tulema!”

Kutsar pööras ümber ja kahelefi kordnikuga
läksid nad siis moisa poole.

Pulmalised jäid peale kutsumata külaliste
äramineku nagu rabatult maha. Rõõm ja loo-

tus oli nähtavasti kõikidel ära kadunud. Dnupoeg pahandas ja wandus küll kurjasti ja tõendas, et parun midagi teha ei saawat. See jagamine ei suutuud aga enam kedagi tööstida. Pealegi oli endine julge toon mehe kõnest kadunud ja mis järele oli jäänud, see oli ainult joodiku määratsemine.

Mardi tarretanud liikmetesse tuli alles siis elu tagasi, kui ta nägi, et Helmi rätikut filmade ette surudes oma kambriisse ruttas.

„Teda on tarwis tööstida — vähemalt teha, õnnetut hinge,“ käis kohusetunde hoog läbi nooremehes südame. Ta ruttas noorikule järele. Mõõda minnes ütles ta onupojale:

„See oli halvasti, et sa ähwardasid, vai onupoeg. Hirmus halvasti. . . Aga jää nüüd rahulisemaks.“

Onupoeg aga hakkas weel hullemini saajama. Mart kadus tuppa.

„Helmi, armas Helmi, ära nuta! Anna mulle andeks! — — Kuhu ma sinu tõiu! — — Ära nuta Helmi! See lähes mõõda: mis ual minule ilka teewad.“

Helmi oli kummuli moodis. Ta tõusis istukile ja sirutas kramplikult nuuksudes käed oma mehele, kes tema kõrwale istus, wastu.

„Helmi ära nuta!“

Wastuseks lõi noorik oma käed mehe kaela ämber ja surus ennast wärisedes tema rinnale, surus tugewalt, tormiselt. Digemal filmapilgul

lastis ta aga käed jälle lahti ja langes uuesti woodisje. Siis tõusis ta jälle üles ja surus jälle ennast mehe ligidale.

Mart jäi keeletuks jeda hingepurustawat, tumma walu pealt waadates. Ta sai Helmi hingeloost selgesti aru. Terwe nooreea ootused ja lootused oli mõrvoja puhta neitfina siia kottu kuhjannud — siia . . . palmasambriisse; ammu igatsetud, suurt, arusaamatat õnne oli ta siit tätte saada lootnud, täielikult, rikkumatalt . . . ja nüüd! . . . Nüüd oligi see juba käes, aga hälitjelt . . . hirmsalt . . .

„Ära nuta Helmi, see läheb mööda!“

Nüüd suutis Helmi oma suu awada. Ta pööras oma paistetunud paled ja tuhniks nutetud silmad Marti poole, waatas temale ärarääkimata õnnetult otsa ja sõnas:

„Ei lähe Mart, ei lähe! . . . Ma tunnen parunit. — — Nad wiivad sinu ära; ära wiivad!“ Ja nagu oma meest kaitsta ja kinni pidada püüdes surus noorik ennast jälle ta rinnale.

Mart ei wastanud. Mis pidi ta ta wastama, kui ta ise just sedasama kartis. Ta surus waitides nooriku oma rinnale, surus pikalt, mõjusalt — nagu igaweseks ajaks. — — —

Nooruse priistuse ja wäljatungiwa elujõu mõjul üksteisest soojendatult ja tundlikult tehtult puhtasid nad teineteise kaisus, tundsid õndsust, mis puhtuse aultroni all kirjeldamata juur, mis kõlblistes kätes rohkem wäärt, kui mingi muu ilma peal-

Kuid seljataga istus neil hirm, ähwardas neid
 üksteisest eemale kiskuda . . . praegu . . . jää-
 dawalt — ära kaugele wiia . . . igawesti.

Ja nad surusid üksteist — surusid . . .
 ärarääkimata õnnes ja ärarõõdmata hirmus üht-
 lasi wärisedes.

See oli õnn . . . pöörane, hulluks ajaw,
 tapmisewäärt õnn.

Megamööda jäid Helmi wärinad wähemaks.
 Ta sulas oma mehe puhtasse, soojasse ta. sju ära.
 Veel tundis Mart oma kuumawate käte all ta-
 faseid tufsatust, veel wapustasid neitsilikku riinda
 paar sügawat ohkamist ja siis tuli õnnetaw une-
 ema ja surus taewaliku rahu õnnetu nooriku
 nutust punastele laugudele. Mart suudles Helmi
 magawaid huuli: ta ei ärganud — liigutas
 torra ainult fätt ja siis mängis ta suunurtades
 õnnelik naeru jume.

„Õmeti . . . unesti!“

Mardi walutawale hingele oli see troostiks,
 nagu till jahedat wett põlewale suulaele. Mees
 jäi rahulisemaks ja unustas õnnetunde külluses
 ja soojuses wiimaks enesegi hädaohtliku seisutorra
 ära. Ta waatles, waatles ja waatles oma Hel-
 mit, oma maailma, oma taewast . . . ja wiim-
 maks wajasid temagi filmad pilutile.

Geskambriis kumdi veel tasast kõnekõminat,
 Wäsinud pidulised pugesis üks ühte, teine teisi
 nurta ja jäid tuktuma. Ainult Mardi hoolas
 emale istus pliidi kõrwal ja walwas. Tema

elutarka südamesse oli peale hirmuõõdraste ära-
mineku tundmus jäänud, et uus hädaoht tule-
mas on, et tema poja õna häwineda ähwardab
ja sellepärast ei langenud tema filmalaud.

Wast tundi kolm kestis waitus. Siis lä-
kati häkitseft wäline uks jälle suure kolinaga lahti
ja terve salf sõjamehi tungis kambriisse.

„Sõjapojate, pühawaimute! . . . Wanamees,
Mart! . . . Oh ja taewane Jumal! . . .“ tiljatas
wahwa eideke ja jooksis tagakambriisse Mart
oli poolärtnel. Ta kuulis ema hüüdu ja see
tegi temale seisukorra filmapilgul selgetks: just
nagu terve toa täie tuld oleks keegi temale kaela
wisanud. Ta largas püsti, Sellest ehmatas
ja ärtas ta Helmi. Ka temagi hüppas jalule
ja löi oma unised filmad häkitseft nagu surma-
hirmus pärani lahti. Siis hakkas ta nii wa-
pustatult warisema, et Mart teda maha kukku-
mise eest hoidma pidi.

„Heida woodisse, Helmi! Ma waatan mis
seal on.“

Ta ilma nooriku wastust ära ootamata su-
rus mees ta woodisse ja ruttas ise toast wälja.

Ceskambriis seisis politseikõlem ja toetas
ennost mööga najale. Tema ümber seisis shan-
darmid poolringis — kõigil paljad möögad käes.

Mardi julgus warises põrmu. Nüüd oli
kõik kadunud.

„Kes on siin Mart Saarik? Kas teie?“

„Jah mina.“

„Seaduse nimel olete minu wang. Pange ennast silmapill riidesse ja sõidame!“

Mart tardus ära. Ta ei saanud sõnagi suust, ega liikunud paigast.

„Mõh! . . .“ müristas politseinik; „mõi tahate vastu hakata.“

Mart tahtis ümber pöörduda, seal tormas aga häkitselt Helmi tagalambriist wälja, hakkas üleloomuliku julgusega tema käest linni ja hüüdis:

„Ma ei lasse sind ära wiia . . . ei lasse!“

Politseinik lohmetas waluliku pilti nähes pisut. Siis ütles ta tusa Helmile:

„Laske ta lahti, muidu peame wägivalda tarvitama!“

„Tapke mind ära! raiuge mind tükkideks, aga teda ma ära wiia ei lasse.“

Ja Helmi seadis ennast kaitsewallina mehele ette, kuna ta pärani olemad tuhni läitega silmad nagu õõguvad tulesõed politseinikule otsa wahtsid.

„Mõlemad vastu hakkama: mõlemad kinni panema!“

Ütleja oli parun, kes shandarmide tagaselja ukse kõrwal seisis.

„Jah — teie olete mõlemad minu wangid. Silmapill riided selga ja hobune ette ja siis sõidame! — Kes paneb hobuse ette?“

Mardi isa tuli seda käsku kuuldes sõnalau-
sumata nurgast wälja ja hakkas tuld laternasse

panema, et hobust ette rakendama minna. Wana-
nakeste käd wärisesid. Ta ei saanud lampi tui-
dagi wiisi põlema. Tükutarp tuktus tal paaril
korral käest maha, lamp kustus ikka uesti ära,
loterna uks ei läinud kinni. Wiimaks tulid te-
male mõned teised mehed, kes tuktumiseft ärga-
nud olid ja semini etendust juhmit pealt waata-
sid, abits ja siis lätsid nad hulgatefi wälja ho-
bust ette panema.

„Noh! . . .“ müristas politseiülem jälle,
kui tarretanud noorpaar paigastki liikuda ei
suutnud.

„Helmi, ma pean minema! lase mind! . . .“

„Ei lase . . . ma tulen ühes.“

„Peategi mõlemad tulema.“

Selle lühikeste kolmikkone järele hakkasid
Mart ja Helmi endid riidesse panema. Mõle-
mad olid nii segased, et nad riideid üles ei leid-
nud, ega kuidagi selga ei saanud. Keegi ei suut-
nud neid aidata, sest kõik teised olid weel rohkem
hahmatud. Wiimaks, pika otsimise ja tumma
hädaldamise järele, said nad reisiratmis. See
tegemus oli mõlemile nii ränk olnud, et neil
pead otjas higist nõretasid. Borajasti tuli nüüd
ta isa kambriisse ja teatas kogeldades, et hobune
ees olemat.

„Sa tuled ise ühes,“ käsutas teda politseisii-
Ta siis pööras ta noorte poole: „Püheme! . . .“

Nad läksid.

„Pulmareisile . . .“ jostitas Mart ise-
sele libedalt. Tema hinges oli aegamööda nii-
jugune tulemeri mäsfama hakanud, et tal taht-
mine tõusis — tapariista tõmmata ja purustada. —

Wäijas asendati wangid ühes ifaga ree peale,
ratsashandarmid asusid ette ja taha ja nõnda
hallas sõit peale.

„Mõisa-politseisse! . . .“ käsutas politseiniit
wanameest.

Pulmamaja muutus peale noorepaari ära-
wiimise nagu furnufambriks. Mis pidi seal ka
weel peale noorepaari wangiwimise olema!
Mitmed mehekesed — nende seas ka wahwa
onupoeg — rüüpasid salaja wiina, et painawast
hirmust lahti saada.

Mõijas juhiti wangid paruni kontorisse.
Shandarmid jäid wälja wahi peale. Dnnetu
isakene jäeti hobusega aia äärde ootama.

Parun ja politseiüllem läksid noorepaari
juurest ära kormaltuppa — nähtawasti aru pi-
dama. Bilguse aja pärast tulid nad sealt ta-
gasi ja siis algas süüdlaste ülekunlamine. Mart
pidi loo algusest lõpuni wiimaste peensusteni
ära seletama. Ta tegi seda heameelega, sest see
tergitas ta südant.

Parun seisis akna aluse peale najatades,
täeb wahelite rinnal, seal juures ta wahtis nee-
latwate pilkudega ilusat noorikut.

Helmi waatas aralt ringi, nagu festid
linnufe. Korraks puutus ta pill paruni omaga
kõlku ja ta ehmatas: sealt paistis midagi nee-
lawat wastu.

Korraga leidis politseinik tarwiliku olemat
Martti ühikult üle kuulata ja ta käsutas tema
teise tuppa. Barun läks sinna järele. Tähti
aja pärast lasti Mart ära ja kutsuti Helmi
sinna. Siis kutsuti korraks ta weel Mart, aga
lasti pea jälle ära. Marti peasemise lootus,
mis senini ta hingest weel kustunud ei olnud,
hakkas nüüd lõppema. Barun käis temale kan-
gesti peale: süüdistas warguses ja mäsfulises
wastuhakkamises.

„Peaks nad Helmigi lahti lastma!“ öhtas
mees südame sügawuses.

Tähti aja pärast tuli politseinik ja kuulutas
Mardile:

„Koorik saab lahti, aga sina tuleid ühes
linna.“

Mart ei ehmatanudki enam. Ta oli waluga
juba läbi keenud. Ka oli tal hea meel, et Hel-
migi lahti saab. Politseinik awas wälise ukse
ja käsutas: „Lähme! . . .“

Mart peatas. Helmi . . . kus tema jäi? —
Ta oleks teda weel pidanud nägema. Siis aga
mõtles ta, et sellest nägemisest ometi midagi kasu
ei ole ja läks.

Wäljas istusid nad ijaga kabelefi ree peale
ja sõit linna poole, wahisalga saatel, algas.

Enne äraminekut küsis isa kohmetanult ja rohkem Mardilt, kui politseinikult: „Kga kus Helmi jäi?“

„Ta on prii. Võid ta tagasi sõites kodu viia,“ sai ta ametnikult kareda vastuse.

Selle peale sõiteti minema.

Siina jõudnult asendati Mart politsei juurde ajutisesse vangikambrisse ja ta langes seal wõimetus walus ja wäsimuses nurga järi peale.

Isa pööris kodu poole tagasi ja tundis, kuidas soojad pisarad ta filmist wälja pugesid, palgeid mööda alla weeredes külmaks muutusid ja siis habemesse ära kadusid.

Pisarad . . . tuliwalusjad pisarad . . .
Terwes mehepõlwes polnud ta kordagi nutnud.
Nüüd ei suutnud ta seda tagasi hoida . . .
nüüd, kunas ta oma poja pulmapidust wangi-
kongi pidi wiima.

Ka Mardil filmist woolasid tumedas kongis pisarad, kuni wiimaks kole wangiuni tuli ja leinale lõpu tegi.

Jus primae noctis*).

Barun oli sel filmapiilgul, kui Mardile otsus tema ärawiimise üle ette loeti, ukse kõwasti kinni lükanud, nõnda et Helmi otsust ei kuulnud, ega oma mehe ära wiimisest midagi ei teadnud.

*) Mõrsja-öö õigus leskajal.

Qui siis ta parun toast wälja läts ja ufse enese järel kinni tõmbas, waewles waene noorik kauda aega toledas kahtluses ja ootamises, ilma et ta sammugi lohalt liikuda olets julgenud.

Teises toas aga tõndis parun edasi-tagasi ja ta näol lehwis heameele-naeratus ilusasti tõrda läinud plaani üle. Ta oli noortmeest nõnda ära saata tahtnud, et noorik sellest ei tea. Nüüd oli see tehtud ja ilus orjawõsu seisis täielikult Breisi rüütli järeituleja mõimuses. Parun pidas meelise meelega eneses äru, kuidas õnnist kessaega nüüd kõige sündsam maksma panna ou. Ta oli naesterahwastega nõnda ümber käima harjunud, et ta nende ees põlmede peal tõndis, ehk neile rahaga kõik kinni maksis. Selle talupoja printsessi juures, nagu parun Helmit ise heameelega mäetas, ei olnud nende abinõudega nähtawasti kummagagi midagi peale hakata. Siin pidi kawalust tarwitama.

Mõisnik mõtles, mõtles, lõi wiimaks käega ja läts.

Helmi wislas oma ehmatanud waate tulejale wastu ja ta pill puutus jälle paruni omaga wastamisi. Nooriku püüdis langes koguni kofku. See, mis neist maofilmadeft wastu waltis, oli midagi lohutawat-nõidawat. Noorik astus kahtmataalt paar sammu tagasi, ega suutnud filmi tuleja näo pealt ära pöörata. Ja parun waltis ükshilmi oma ohwri poole — nagu neelates.

„Nüüd peab midagi tulema . . . midagi
 heäraliktu-hirmsjat,“ lõikas möte läbi Helmi pea.

Ja tuligi:

Parun astus nooriku lähedale tahtis nagu
 naeratada, logeles siis ja ütles:

„Sina ilus olema. Sina teadma mis
 mina tahtma. Mina täid mollemad lahhti last-
 ma, kui sina minu juures mag . . .“

Helmi käed kargasid kramplikult rusikasse,
 ta taganes murka ja vahtis sealt tiirgawail silmil
 parunile vastu. Ta oli sel filmapilgul mets-
 lastsi sarnane, kes kallaletungimist ootab.

„Ei iialgi . . . mitte ilmaski . . .“ oli
 nagu elektri-wäel tehtud otsus.

Parun seisatas, mõtles pisut ja ütles siis:

„Sina mitte tahtma? — Mina sulle mot-
 lemise aeg andma. Mina pool tund ootama.
 Siis täie wangi minema.“

Ütles ja lahkus toast.

Helmi seisis peale tema äramineku ühe se-
 kundi nagu rabatult, siis aga lõikas koleda jõuga
 ta hingest läbi:

„Mis nüüd! . . . mis nüüd! . . .“

Ja ta jooksis ulse kallale. See oli lullu
 teeratud. Ta pööras kätke ümber ja jooksis
 akna alla. Sel olid luugid ees. Meeletult hat-
 las ta siis taas ringi jooksuma ja kordas kaul-
 dawalt:

„Mis nüüd, mis nüüd! . . .“

Ta mõttevõim töötas ülliloomuliku rutuga. Nagu kiirrongis jooksis ta filmade eest minewiku-pildid mööda . . . kuidas ta enese puhtust oli kõrgetks pidanud ja kaitsenud . . . meelitajaid eemale tõrjunud . . . ennast oma ärawalitule, oma pulmanoodile hoidnud . . . Ja nüüd . . . nüüd sellest igatsatud õnnehällist neitsina wälja kistud ja siia jõudaks toodud . . . Kõle! . . . Ta jooksis, murdis käsa ja näris enese huuled weriseks. Wiimaks peatas ta . . . ja jäi mõtlema. Ta meeleolu wõttis häkilise pöörde.

„Wangi minna . . . mõlemad . . . ilma naeruks saada ja igawesti õnnetuks. . . Ja selle läbi võib peajeda . . . mõlemad wõiwad lahti saada. . .“

Õrn neiuhing otsustab meeleheitlikus olekus wuttu ja otsustab põhjalikult. Seda tegi ka Helmi. Ta seisib nagu kaldal ja tarwis oli otsustada, kas siisje hüpata ehk mitte. Teisele poole kaldale oli aga tarwis saada ja otsustaja teadis, et ta ei upu.

Otsus oli :

„Ma hüppan . . . ma luban kõik ja salgan kõik. Siialgi ei pea Mart seda teada saama . . . ta ei wõigi saada! . . .“

Ja nooriku hingesse asus peale selle otsuse häkitselt suur, määratu-suur rahulolemise ja wõidu tunne. Ta wiis ohwri. Ta tundis, et ta walmis oli oma mehe eest kõik tegema. See rahustas.

Wäsinult langes ta nüüd tooli peale ja latis filmad, kust leinapisarad kaotatawa neitsiluse üle ojana wälja purtskaid, kättega kinni.

Barun ilmus. Helmi kargas püsti ja ajas enese kuninglikult sirgetks. Tema punetawal näol pisarate all lehwis uhke suuremeelsus. Ta ootas.

„Noh?“

„Kas Mart on alles siin?“

„Jah, tema weel mitte ärra wiima.“

„Ja meie saame mõlemad lahti?“

„Teie mõlemad lahti saama.“

„Ma tulen . . .“

„Siis täie paleto maha wotma. Mina täiega wägga aupakkil ümber teima.“

Helmi ajas palitu maha ja nad läksid.

Barunil ei olnud prouat kodus ja ta wõis nüüd oma ruumikas lossis wabalt talitada.

S. Tagajärjed.

Warase koidu ajal, järgmisel hommikul, peasis Helmi lämmatawatest kaisutustest ja ruttas nagu linnuke, kes puurist lahti saanud, majast wälja. Kõle hirm oli tal inimeste eest. Temal tundus, nagu oleks kõik see, mis temaga sündinud, awalik, nagu teaksid ja näeksid kõik tema häbi. Just kui oleks keegi tema ta pulmaehetes wirtsakompi lastnud ja siis kiriku-teele läima saatnud — niisuguse hingepiinoga astus ta läwest wälja ja arwas iga nurga tagast ja igast

põesast mõnda hirmitawat nagu enesele vastu wahtivat. Õnneks oli wäljas alles kannis pime. See rahustas põgenejat pisut ja nii kiiresti kui jalad kandsid, ruttas ta kodu poole minema.

See oli ajaloolik käik. Restkajal olid sajad-tuhanded mõrjad Väaneriitides seda teed käinud ja rüütlite rõhumise all needmist eneste ihus kodu oma perekondadele päranduseks kaasa kannud. Kui palju jelleläbi pisaraid on küllwatud ja õnnetust ilma loodud, jellest kõneleb ajalugu wähe.

Pisarad purtskasiid teel Helmigi filmist jälle woolama. Nüüd' oli ta ju wabaduses ja waba oli filmaweelgi woolata.

Õnnetu nooriku waim oli nii murtud, et ta mõtteilm täiesti segane oli, ega midagi korralikku ettekujutada ei suutnud. Alles siis, kui kodu-maja lumine katuse metsa warjult nähtawale tuli, hakkas ta pea jälle korralikult töörama ja eilane päew kõige oma hirmutustega tuli meelde. Nüüd terkis põgeneja hingesse küsimine:

„Kuhu minna, kas isakodu, ehk pulma-majasse?“

Ta ilma pikema mõtlemiseta wastas ta ise-enelele:

„Isamajasse . . .“

Oma unde kodu ei oleks ta mingil tingimisel siisse minna julgenud. Tal tundus unesti, nagu näeksid kõik, misjugune hirmus saladus tema hinge taga peitub, nagu oleks teotus tema otja ette ja riiete külge kinnitatud.

„Küll Mart tuleb mulle järele, kui ta juba
 kodus on,“ mõtles ta ja pööras wanemate maja
 poole.

Nüüd sõitis keegi hobusega temale vastu.
 Moorik jäi lohtunult seisma ja temale tundus,
 nagu peaks tema põgenema. Siis tundis ta
 aga hobuse ära: see oli tema isa oma. Imes-
 tanult jäi ta nüüd ootama, kuni sõitja kohale
 jõuab.

Tuleja oli Helmi isa. Tütart teel silma-
 tes pidas ta hobuse kinni ja ta suust kõlas just
 nagu kole-raske surme alt hüüe:

„Sa Isjand Jumal, tuled ometi sinagi!..“

„Mis . . . kas Marti kodus ei olegi?“

„Marti? . . . Kas ja siis ei teagi? Kas
 sinule ei öeldudgi? — — Mart wiidi ju linna
 kinni. Isa tuli praegu tagasi. Oli kind mõisat
 mööda taga ootanud. Temale oli öeldud, et sina
 lahti saad. Mõisas olnud kõik kohad lutfas,
 pole kind kufagiltki leidnud. Nüüd tahtjin mina
 waatama minna.“

Helmi lahutas selle awaldufe peale wal-
 gets, nagu lumewäli. Silm läks ta pärani aetud
 filmade ees kirjaks ja suu neelas ahnelt õhku,
 nagu oleks maailm elamiseks häkki kitsaks jää-
 nud. Ta haaras kätega ilma, nagu tahaks ku-
 sagilt kinni haata, lõi siis jalgadel tuituma ja
 langes mõimetult isa jalgade peale saani.

„Siis petetud oli teda . . . tema neitfiau
 kõige häbematal kombel ära warastatud. Marti

ei lastud labti. Ja nüüd? . . nüüd tuleb koit
— mõis olla — awalikus,”

See kole mõte murdis nooriku maha.

„Kadunud! . . nüüd on koit kadunud,”
huugasid nagu kümmetuhat kõnepasunat temale
järelajätmataalt kõrwadesse. Terwe ilm näis
segamini pöördumat.

„Oh ja waene laps!” trööstis õnnetu isa
ja aitas tütre, kes hingewalus täiesti segaseks
oli jäänud, enese kõrwale istmele. Siis pööras
ta hobuse ümber ja sõitis kodu poole tagasi.

„Woodisse . . . ja sealt ma enam ei tõuse,”
mõtles Helmi kui nad õue sisse sõitsid. Kähku
tõusis ta, kui isa hobuse kinni pidas, saanilt ülles
ja tuusis tagakambriisse oma woodi juurde.
Kuid . . . woodit ei olnud ju; see oli uues
kodus. Waene noorik oli selle segaduses ära
unuistanud. Abiotsiwalt waatas ta siis kambri
ringi ja langes lõpuks ema woodisse kummuli.

„Helmi! . . Helmi, kas kuuled? Helmi!”

See oli ema, kes tasakasti woodi juurde
oli tulnud, londilise, wärisewa käega hellalt tütre
sõrskaid juukseid silitas ja temale tröösti sõnu
jagada tahtis.

„Mitte kellegagi ei rääki ma sõna, mitte
kellegagi,” oli Helmi iseeneses otsustanud. Kaas-
tundmusest wärisewale ema healele, millest nagu
üleimline arm kõrwu kõlas, ei suutnud ta wastu

panna. Ta tõusis woodi äärele istukile ja waatas emale otsa.

„Sumal Issa-Pojake!“ karjus ema ja astus samm tagasi. See ahastus, mida ta tütre näol nägi, oli nii lõikaw-walus, et hirm oli seda waadata.

Helmi peale mõjus ema hirmuhüüte halwawalt. Ta nägi kohe ära, et emarindki trööstimiseks mõimetu oli ja langes tagasi woodisse. Nüüd ei suutnud teda keegi enam äratada. Kõll palusid, trööstisid ja nutsid omaksed woodi ümber, küll läidi pulmamajast teda julgustamas — mingi asi ei aidanud. Koorik jäi kuni õhtuni woodisse.

Õhtu eel tahtis isa teda wägisi woodist wälja tõmmata ja söögilaua juurde wiia. Siis tõusis Helmi jälle istukile, waatas isale otsa ja ütles :

„Pai isa, lasse mind olla : ma olen haige.“
— Ta pilk oli nii tuliwalus, et isa tahtmata oma käed tagasi tõmbas.

Helmi oli tõesti haige — nii kehaliselt, kui ka hingeliselt. Ehiootsa ei suutnud ta enam midagi mõelda, ega otsustada. Piikamiisi hakkas ta kindel loomus enesele jälle sihti rajama — ta ilmwõimatuselt läbi.

„Mis ma weel elan?“ küsis ta iseeneselt ja kordas seda küsimust kümmed ja sajad korrad. Ta tal oli sügawas hinge põhjas tahtmine ta wastata. Ta tahtis iseenele ütelda :

„Ma ei ela enam. Ma teen iseenesele otša, sest see on ainuke tee, mis ilmsõimatuselt läbi viib.“ Kuid ta ei suutnud seda wälja ütelda. Keset nooruse priiskust ja terwist on ju waele iseennast surma mõista.

Kaua mõitles ta ja otsis mõttes teed wäljapeafemiseks. Teised mõtlesid teda magawat, kuid tema elas nagu terwed aastad kõige raskemat waewa läbi. Ta kaalus, kahtles ja püüdis loota. Kuid asjata oli see; peasmist ei paistnud kusagilt. Ja siis tuli meeleheitmine ja wajutas nagu määratu, tumemust ja külmu kalju otsuse ta hingest wälja — piktamisi, raskelt ja armuta:

„Pulmaehtes lähen puuotsa.“

See oli lõpujaam hukkawa õnne teel, mille juurde Helmi õhtuks mõttes wälja jõudis.

Ta mõitles woodist enne mitte üles tõusta, kui koik magama on läinud. Siis tahtis ta tasakesti kambri wälja pugeda, nõõri wõtta ja selle kase juurest, kust ta lapssepõlwes lehtede kahinast salajuttu oli kuulanud ja ilmaelu õnnest ja suurusest enesele kuldseid ettekujutusi loonud, wiimast rahu otsida.

Nii oligi. Umbes pooleöö ajal kustutati tuli kambri ära ja isa — ema läksid magama. Helmi tõusis üles, waatas korra ringi, wõttis siis warnast nõõri ja tahtis wälja minna. Seal tuli aga ahjunurgast tasakesti tema isa hall kogu wälja, hakkas tütre käest linni ja ütles tafa aga kindlast:

„Seda ja ei tee, tütrele. Mina olen sul weel.“ — Helmi langes jõuetult woodisse tagasi. Hoolitsew isale jäi weelgi walmama.

Warsti peale selle tuli uni ja tõi waewatud noorikule mõneks tunniks segamata rahu.

Kui Helmi hommikul ärkas, tärkas läbielatud libedus ta hinges uue jõuga elule, kuid walu ei olnud nüüd enam nii lõikaw. Waim oli juba tuimaks jäänud. Ja eila õhtust julgust ei leidnud hinges enam.

Surmaotsuse peale, mille ta esimeses meeleheite hooes enese kallal tahtlemata täide oleks saatnud, ei suutnud ta enam mõeldaagi. Inimene harjub ju kõigega ära ja pealegi dige ruttu. Nii mõnigi õpib pärast niisugustes oludes elama, kus ta enne selle täiesti wõimata arwas olewat. Tasahiljusesti hakkas ta Helmi jälle elu peale mõtlema. Ta tahtis loota, et Mart warsti wabaks saab, et sellel . . . sellel hirmsal ööl mingit tagajärge ei ole ja et siis weel kõik hästi läheb. Ta sundis ennast selle peale mõtlema, ehk ta küll ise ei uskunud, et need mõtted kunagi täide läheksid.

Pealelõunat palus Helmi isat, et see tema kraami Marti kodust ära tooks. Siina asumise peale ei olnud nüüd muidugi mõeldaagi.

Ja pani hobuse ette ja tahtis tütre soowi täita. Marti wanemad aga ei olnud sellega nõus. Nemad olid asja üle juba mitmelt poolt järele pärinud ja lootfid, et nende poeg peagi

priiks saab. Sörgmisel päewal oli Mardi isal weel nõu linna minna selle üle aru pärima ja ta kutsus Helmi isat ka ühes. Seniks wähemalt soowis ta ka nooriku kraami paigale jätta. Helmi isa oli sellega nõus ja tuli tühjalt koju tagasi.

Helmi kuulis isade nõu ja jäi rahule. Temalgi hakkas salawiisil wäheldane lootus tekkima.

Teisel päewal sõitsid wanad linna, aga tulid hoopis murtult tagasi.

See, mis nad kuulsid, lõpetas iga lootuse.

„Mart jääb seniks kinni, kuni kohus ta süüasja läbi waatab. Enne aastat tal lahtisaamise lootust ei ole, sest tema peale tõstetud süü — awalik wastuhakkamine — on raske,“ oli neile ametikohtade poolt seletatud. Ka olid nad kuulnud, et Mardi onupoeg, kes politseinikku ähwardas, kohe peale pulmast kojujõudmise kinni oli mõetud. Mardiga olid nad ainult läbi raudmõre paar sõna wahetada saanud.

Müüd toodi Helmi kraam kodu tagasi, sest looselu peale polnud niipea lootust.

Helmi ahastas ja nuttis jälle ja andus uuesti enesetapmise plaani. Kuid selle täidesaamiseks ei jätkanud tal enam julgust. Ta elas — sest et surra mõimalik ei olnud. Et elu temale weel mingit õnne, ehk lõbu oleks pakkunud, seda ei olnud. Alaliselt piinas teda kahtlus orja õõ järelduse üle. Weel ei teadnud ta, kas

ta võib hirmust saladust igawesti ainult enese teada jätta, ehk ei.

Aeg menis. Päewad olid noorikul nagu aastad. Wiimaks jõudsid jõulud lähedale ja ühes sellega awanes Helmile kole tõsidus: ta oli naene ja walmine emaks.

„Mis nüüd?“ küsis ta eneselt meeleheitel jälle — juht nõndasamuti nagu teatawal hirmu-öö! mõis.

„Mis nüüd?“

Wastust ei leidnud kusagilt. — Nooriku seisuforda märkasid juba ka teised, aga keegi ei pannud seda imeks ega pahaks: noorpaar oli ju pulmawoodist wälja kistud. Rahwa arwamine oli täiesti Helmi poolt. Sellest teada saades läi noorik jälle rahulisemaks, ega seganud naabrid nende arwamises. Lõpuks jõudis ta ka ise enese hinges otsusele.

„Ma saan . . . (ta ei julgenud enesele seda awaldada, kelleks ta pidi saama) ja kaswatan ta üles. Ilm mind ei naera ja see on hea. Minuke, kes asja tõsidust teada saab ja teadma peab, on Mart. Tema aga ei hakka mind tema eest wiidud ohwri pärast auku lükkama. Abielu peale temaga ei wõi ma muidugi enam mõelda.“

Nõnda otjastas Helmi ja ta südamesse asus aegamööda külm rahu.

Seltombel läksid talw ja kewade mööda. Elu wõttis piklamiisi oma endise tuju tagasi, nagu poleks mahapeal midagi juhtunud. Mardi

wanemate juures oli lugu muidugi teine, sest et seal perel tugi alt ära oli tõmmatud ja nüüd tööjõu puudusel majapidamise kokkulangemist karti oli.

Kestsumel tuli Helmi elusse muutus: tal sündis priske poeg. Eht see uus elu küll nagu terawat olask noore ema südamel liigutas, siiski pakkus ta ka niipalju huwitust ja õnne, et see olask aegamööda ununema hakkas. Puhask neitsi mõib, kui ta tõd emask saab, oma lapselst kõit leida. Ta ei tunne teiste elumõnude järele enam igatsustki. Helmi püüdis seda tunduust enesel weel suurendada ja elask kõite unustades ainult oma lapsel ja tööle.

9. Kohus.

Alast pãrast tuli Mardil süüasi kohtus ette. Nüüd algasid Helmil hingepinad uuesti, sest ka tema oli süüaluseks ette kutjutud. Kask tõd oli ta wahpeal kohtuuriia juures käinud ja tal oli lootust, et ta süüist wabask jääb. Kuid ei, Siiski ei kohtunud teda see, et tema, mõib olla, süüdlasets mõistetakse, waid see, et ta kohtus Mardiga kokku puutama peab. Eht ta oma meest, eht peigmeest, küll wãga nõaga igatses, siiski kartis ta teda ka nii wãga, et ta aega ikka weel edasi olets lükanud — pealegi weel nüüd, kunask ta emask oli saanud. Pidi ju Mardil ees hirmus saladus awanema, sest

Helmi pidi ühes lapsesga kohtusse minema, kuna teadmata oli, kas teda tagasi tulla lastakse ehk ei.

Kohtupäew jõudis kätte ja isa sõidutas Helmi linna. Ka Mardi isa sõitis ühes. Kui nad päralt jõudsid ja kohtumajasse läksid, oli saal alles tühi ja Helmi walis omale mõimaliselt warjulise nurga istumiseks. Warsti saadeti ta aga ära süüaluste pinki. Helmi istus nagu tuliste sõtte peal, sest et ta kuulis, et sinna-
massse pinki ka Mart toodawat.

„Mis ta mõtleb minust? — — Mis ma ütlen temale?“

Need kats põlewat küsimust ei annud noorele emale rahu. Alaliselt wahtis ta utse poole, kas Mart wast juba ei tulegi.

Ja waata — seal ta oligi. Saali tiiru-
utshed liifati äkitselt pärani lahti ja kolm wangi
soldatite saatel sammusid sisse. Üks nendest oli
Mart. Helmi nägi, kuidas ta filmad otshides
üle saali käisid, kuidas ta kahwatuts ja karwa-
setš muutunud näol kange põnewus walitšes.
Ja nüüd . . . nüüd leidis ta wiimaks otšitama
ja noorik nägi, kuidas ta pärani aetud filmad
nagu puurides lapse peale peatama jäid, kuidas
ta suu piirita imestuses laiati luffus ja ta ise
käigu peal seisma jäi, nõnda et soldat teda ta-
gant pidi tõukama. Helmis walitšes niisugune
tundmus, nagu seisats ta suurtüki otša ees,

Lust paus oodata. Ta ei julgenud enam filmagi sinna poole tõsta.

Wangid toodi süüpingi juurde ja asendati sinna istuma. Mart istus Helmit eemale — koguni teisele poole pingi otja peale. Wangitoja äktsinduses maeweldes oli ta tihtigi kohtupäewa nagu pulmapäewa oodanud. Pidi ta siis järele oma kõigekallimat näha saama. Müüd pö-rutas aga nähtud uudis teda nii rängalt, et ta täkil ajal enam oma mõtteid koguda ei suutnud.

„Temal laps! . . . taewane aeg, temal laps . . .“ kordas ta iseenele wahetpidamata. Alles hulga aja järele suutis ta edasi mõelda.

„Oli see ilmsüüitus ja õrnus siis kõik selge pettus?“ küsis ta iseeneselt. Wastust ei julgenud ta anda, sest Helmit nii äkitselt süüdlaseks tunnistada ja sellega kõik enese nooreea idealid purustada ta ei suutnud, aga asjale ta mingit muud seletust ka ei leidnud. Raua mõtles ta, tarwitas kõik enese kujutusõdimu, et lugu kuidagi ära seletada, aga mingisugusele wabandawale otsusele ta ei jõudnud. Ta meelesolu langes jõuetult alla poole. Iga uust õiguse ja au- suse sisse hakkas ära kaduma.

Helmi püüdis wiimaks Marti poole waa- data, et pilgugagi temale oma ilmsüütaust ära seletada laskuda. Mart waatas korra sinna- poole, kuid tema pilk langes lapse peale ja ta

pööras siis nõo põlastades ära. See oli tulivalus ja ta kahetses, et ta Marbile enne asja-
loost teateid ei olnud saatnud. Nüüd ei olnud
midagi enam parata. Nüüd pidi ta nägema,
kuidas inimene, keda ta üle kõige armastas ja
kelle eest ta kõige suurema ohvri, mis inimene
iganes anda võib, oli toonud, tema kui petja
peale põgliku pilguga vaatab. Pisarad tungi-
sid temale jälle silma ja ta peitis oma näo rät-
iku sisse ära.

Mart ei näinud seda. Tal oli iseenesega
tüllalt tegemist. — Kuu pidid nad sellombel
waevlema ja õnnetu ema pidi juust nagu rahwa
naeruts lapsega, kes rahutuks läks, mitu korda
saolist wälja käima. Nende asi ei tulnud, ega
tulnud ette. Wiimaks, juba õhtul, hüüti:

„Mart ja Helmi Saarikute süüasi jne.“
Süüalused asusid ette ja seisid nüüd koron, aga
kumbki ei heitnud teise peale ainust pilkugi.

Kui nende läest küsiti, kas nad endid süüd-
lasteks tunnistawad, wastasid mõlemad „jah“
ja ei teinud kumbki katsetti enese kaitsemiseks.
Mõlemate oli üksteist mis neist saab. Bahemat
kui olnud, ei saanudki enam tulla.

Barun, kes süüdistajana kohtu ees seisis,
heitis mitu salajat pilku Helmi peale ja oli
pealekäimises õige pehme. Kuid asi oli raskelt

üles mõetud ja nüüd teda veel kergendada oli
võimata.

Kohtuotsus tuli varsti: Mart mõisteti
warguse ja awaliku wastuhakkamise eest pooleks-
teisteks aastaks wangi ja Helmi ametnikkude te-
gemuse takistamise pärast kuus ajaks arresti.
Mardil arwati see aeg, mis ta ära istunud,
karistuse aja sisse, nõnda et tal pool aastat
weel kannatusaega üle jäi. Mardi onupoeg,
keda sellesamas asjas süüdistati, oli haigeks
jäänud ja tema asi lükati edasi.

Peale otsuse ettelugemise asusid soldatid
Mardile ja Helmile paljaste mõõladega ümber
ja mõlemad wiidi kohtusaalist ära — wangi-
majasse. Mart wahtis tummalt, nagu kivi-
nuki enese ette. Tal oli täiesti ükskõik, mis
temaga sünnib. Ta ei tahtnud, ega lootnud
enam midagi. Kui raudne kongiüks tema järel
jälle koliseses kinni kukkus, siis tundis ta enese
nagu rahul, nagu kõige eest warjatud olewat ja
wajus võimetult nurka määrdinud õlekoti peale
pikali.

Teisiti oli lugu Helmiga. Temale oli
wanginguaja võõras. Ja ehk tal küll selle vastu
midagi ei olnud, et ta oma armsamaga ühe
saatuse ajaliseks sai, siiski tegi wangikong temale
toledat hirmu. Kui üks tema järel ragiseses
lukkü keerati, siis tundus tal, nagu oleks ta

elufalt hauda maetud. Ta waatas abiotsiwalt ringi, aga nägi ainult filedaid kiwiseinu ja aetna randu. Eostufetalt langes ta siis murka järi peale, wajutas oma wäiteje kowasti wastu rindu ja nuttis ja nuttis. — — — — —

Peale Mardi ja Helmi süüasja waadati selfamal õhtul weel paruni süüasja omawolilise metjaraiumise pärast läbi. Inut oli tunniastajana kohtus ja seletas, et tema keelu hilja kättesaamise pärast metsa edasi olemat raiunud. Warun ei olemat selles asjas süüdlane, ennem tema.

Mõisnil mõisteti õigeks ja anti temale luba „Hundiwäljal“ kinnipandud puud ära wedada.

Tund aega peale kohtuistumise lõppu sõid kohtuefimees, parun ja adwokat linna kõige paremas wõdrastemajas õhtusööki ja sõid wahuwiina. Nad olid sinna kofku „juhtunud.“ Peale selle pugefid nad sulepatjadesse puhkama.

Särgmine päew peale kohtupäewa oli kroonupüha. Wara hommikul tõmmati riigilipud majade katustele üles. Ka kohtu- ja wangimaja peale pandi nad lehwima. Majesteetlikult worbutafid nad seal terge tuule käes oma mitme-

wärwilisi woltisid, kuulutasid kuninga wõimukat
kattsed neile, kes wõbrastemajas julepatjadel
puhkasid ja riigi toed olid — ja jutlustasid
wiha ja lättetasumist neile, kes wangimajas
õlekottidel lamesid ja wargad olid . . .
wiletsad, armetud wargad.

